

Wat een lied met je doet

THEMA: MUZIEK IN DE KERK

Onder
weg

Inspiratie
voor
reisgenoten

06 OPINIE

Wat een lied met je doet

Praten we over de betekenis van liederen, dan moeten we het over veel meer hebben dan alleen de tekst, vindt musicus Bart Visser. Wat een lied met je doet, wordt evengoed bepaald door de context en de melodie. Hij illustreert het aan de hand van 'Amazing Grace'.

10 INTERVIEW

'Hoe kun je optimaal dienstbaar zijn, dat is steeds weer de vraag'

Harry van Wijk is een man van de praktijk. Hij begon in 1986 als 15-jarige organist in De Kandelaar in Amersfoort (GKv) en werkt sinds 1999 in deeltijd als kerkmusicus in dezelfde gemeente. Al zijn werk, musicerend en coachend, gebeurt vanuit de overtuiging dat een goed gezongen lied voor de Heer veel toevoegt in de zondagse diensten. Ook anno 2017.

20 EYEOPENER

'Die is, die was en die komt...'

Gods naam is veelzeggend. In de eerste aflevering van deze nieuwe Bijbelstudierubriek laat Jan Mudde zien dat juist het verschil tussen Gods eigenaam en de aanduidingen voor andere goden duidelijk maakt dat Hij helemaal anders is. Hij is een persoonlijke God en Hij komt naar ons toe.

28 JEUGDWERK

Aandacht voor diaconaat in het jeugdwerk vraagt om planning

Gevulde koeken verkopen of meedoen aan een muziekavond voor een hulporganisatie. Een kerstdiner voor ouderen organiseren. Honderd kilometer fietsen voor een sponsoractie. Het huis opruimen van iemand die hulp nodig heeft. Allemaal mooie voorbeelden van diaconale acties waar je als jongerenclub aan mee kunt doen. Maar hoe kom je van zo'n eenmalige actie naar een diaconale levenshouding?

24 ONTMOETING

'Ik stond erbij, keek ernaar en kon niets doen'

Kort nadat Arie Slob de Tweede Kamer had verlaten, werd hij ouderling in de kerk. Hoe blikt hij terug op Den Haag? Waar maakt 'de mens Slob' zich druk om, wat houdt hem bezig? En voor welke uitdagingen staat de kerk en staan christenen? Slob: 'Christenen kunnen op een geestelijke manier heel ongeestelijk zijn.'

30 OPINIE

Mag de eredienst ook anders?

Stel, er was geen kerk in Nederland, maar wij woonden hier allemaal wel, leerden elkaar kennen als christenen en zouden besluiten om een gemeente te beginnen. Zouden onze erediensten dan net zo verlopen als nu? Al heel wat keren heeft Maarten van Loon dit gedachte-experiment gedaan en steevast antwoorde jong en oud direct: 'O nee, vast niet!'

14 REPORTAGE

Veranderende liedcultuur: gemeenten maken de balans op

Lange tijd was de muzikale invulling van de eredienst een splijtzwam voor veel kerkelijke gemeenten. Tussen oud en jong en behoudend en progressief liepen soms nadrukkelijke scheidslijnen. Is het beeld vandaag anders? Een rondgang langs vier gemeenten. 'Alle liederen zijn geschikt om God te loven, maar van sommige krijg ik theologische jeuk.'

EN VERDER:

04 **Praktijklokaal**

12 **Redactioneel**

17 **Colofon**

17 **Nieuws**

18 **Stimulans**

19 **Column** Joost Smit

27 **Column** Roel Kuiper

(beeld voorkant SpeedKingz/Shutterstock)

Zing voor de Heer

Het is alweer 2017. Nog even en de eerste twintig jaar van deze eeuw zitten erop.

2017 wordt een jaar waarin niet valt te ontkomen aan Maarten Luther en zijn invloed op kerk en samenleving, om te beginnen in Europa. Verrassend genoeg valt zijn naam in de drie artikelen over gemeentezang in dit eerste *OnderWeg*-nummer van 2017 maar één keer, en dan ook nog heel terloops. Dat terwijl hij zo'n vijfhonderd jaar geleden toch een flinke draai aan de kerkzang gaf. Luther liet het kerkvolk meezingen in de diensten, iets wat in die tijd alleen aan het koor en de geestelijken toevertrouwd was. Er werd ook niet meer in het Latijn gezongen, maar in de volkstaal. En dat deden de mensen uit volle borst.

Wat Luther bewoog, raakt veel van de dingen die de afgelopen twintig jaar in onze gemeentezang veranderd zijn. Iets daarvan proef je in de reportage in dit nummer (pagina 14-16), met vier flitsen vanuit onze kerken, waar gezocht wordt naar een weg in het oerwoud van liederen. De beamer kan alles aan, maar kunnen de kerkgangers dat ook? Mooi om in de verhalen van deze gemeenten te lezen over een kostbare trek in de gemeentezang, namelijk dat je niet alleen voor jezelf zingt, maar ook met en voor die ander die naast je zit. Bart Visser, musicus en theoloog, maakt in zijn bijdrage (pagina 6-9) helder dat muziek ontzettend veel met tekst doet, en dus ook met ons zingen en luisteren in de zondagse diensten.

Harry van Wijk deelt in een interview zijn ervaring. Al dertig jaar speelt hij zijn partij mee in de kerken; als organist en pianist ter plaatse, maar de laatste jaren ook als toeruster van organisten, pianisten, combo's en kerkbands. Van Wijk vindt het heerlijk als er in onze diensten goed en van harte gezongen worden. En wie niet eigenlijk...

Freddy Gerkema (NGK), gastredacteur *OnderWeg*

Groeiende aandacht voor twintigers

De twintigers vormen een groep die niet vanzelfsprekend aansluiting vindt in de kerk en die in veel gemeenten gaandeweg onderduikt of afhaakt. Daarom geven steeds meer gemeenten aandacht aan de twintigers. Het kerkblad van de NGK en CGK in Eindhoven omschrijft hun positie als volgt: 'In de huidige tijdgeest is twintiger zijn niet eenvoudig. Individualisering, intensivering, internationalisering, studieschuld, keuzestress, reizen of settelen, onzekerheid, tijdelijke contracten... Veel mogelijkheden, maar ook torenhoge verwachtingen om goede keuzes te maken. Er wordt al gesproken over "de quarterlife crisis".' Rode draad in de benadering van deze gemeente is: 'Wat hebben wij onze twintigers te bieden en hoe kun jij als twintiger bijdragen? We gaan samen op zoek naar beeldvorming en naar antwoorden.' Soms hanteren de gemeentelijke initiatieven richting twintigers vertrouwde termen, zoals de 'gespreksavonden voor jong-belijdende leden', die de GKv Heemse

'In de huidige tijdgeest is twintiger zijn niet eenvoudig. Veel mogelijkheden, maar ook torenhoge verwachtingen om goede keuzes te maken.' (beeld eldadcarin/iStock)

gaat organiseren. De jongeren hebben eerst het boek *Schuurpapier* (onder redactie van Van Vreeswijk en Van Wijngaarden) doorgewerkt en kwamen zelf met nieuwe onderwerpen voor de gespreksavonden: m/v in de kerk, relatievormen (huwelijk en samenwonen), Gods hand in de geschiedenis, en wereldgodsdiensten. De plaatselijke predikanten zijn hun gesprekspartners. Maar er wordt ook voor nieuwe aanduidingen gekozen. De GKv Zwolle-Centrum zette een 'pop-upkerk' voor zoekende twintigers op. In deze gespreksgroep kwamen de verhalen van de twintigers spontaan los. Ze cirkelden rond het verlangen om te geloven en de ervaring van het onvermogen om van het hoofd naar het hart te komen. De deelnemers zijn blij met de pop-upkerk: 'Met de kerk als kerkdienst en gebouw heb ik niet zoveel, maar dit wat we nu doen, daar heb ik wat aan. Dit is

wat ik wel graag wil', vertelt één van hen. De GKv Groningen-Oost heeft de twintigers expliciet een plek gegeven in haar visiedocument: 'We zien om naar gemeentelieden die in een fase in hun leven zitten waarin de betrokkenheid op de kerk en/of op God minder is (...), waarbij wij een open houding hebben door de vraag te stellen hoe het komt dat een gemeentelid niet meedoet.' Daar hoort aandacht voor twintigers bij, en ook voor LHBT'ers. Groningen-Oost organiseert voor hen een serie gespreksavonden.

OnderWeg wijdde in april 2016 een nummer aan de twintigers in de kerk. Exemplaren zijn nog te bestellen via administratie@onderwegonline.nl.

Toekomst voor GKv Ten Post

Het Handboek 2016 van de GKv vermeldt bij de kerk van het Groningse Ten Post 79 leden. Dat was al niet veel vergeleken met de 300 leden die Ten Post rond 1970 telde, toen de breuk tussen NGK en GKv de gemeente in tweeën spleet, maar blijkens de nieuwste cijfers zijn er nu nog maar 49 leden. Een aantal leden heeft kortgeleden afscheid genomen van de gemeente, maar de blijvers zien voor zichzelf nog steeds een plek in het dorp.

Ten Post is niet de enige krimpgemeente in de GKv (en NGK) die voor de vraag staat: doorgaan of opheffen? Meestal is het vinden van een antwoord op die vraag een langdurig proces. Zo ook in Ten Post. In het voortraject heeft de kerkenraad onder leiding van consulent ds. Kees van Dusseldorp uit Schildwolde een reeks vergaderingen gehouden met een aantal meedenkers, waaronder het Praktijkcentrum voor de kerken. De insteek was: hoe kunnen we voorkomen dat de gemeente wordt opgeheven? In de gesprekken tekenden zich twee lijnen af. Een aantal gemeenteleden zag het niet zitten om lid te blijven van een krimpende gemeente met de dreiging van opheffing- op-termijn. Sommigen van hen hadden al twee keer eerder meegemaakt dat hun kerk werd opgeheven – in Garrelsweer en Overschild. Zij kregen de vrijheid om lid te worden van één van de (in ledental grotere) buurgemeenten. Anderen wilden als gemeente in Ten Post verder gaan. Ker-

De gemeente van de GKv Ten Post voor het recente afscheid van een groep gemeenteleden.

kenraadsvoorzitter Geert de Koning: 'Veel gemeenteleden willen als een levende gemeenschap van christenen, hoe klein ook, zichtbaar blijven in het dorp.' Kerkdiensten zijn voor die zichtbaarheid een belangrijk middel.

In een speciale dienst begin oktober is het afscheid gemarkeerd. Ds. Kees van Dusseldorp preekte over 'Loslaten en verder gaan', Geert de Koning sprak de vertrekkende gemeenteleden toe, gezamenlijk werd het bekende lied 'Ga met God en Hij zal met je zijn' gezongen en na de dienst was er gelegenheid om persoonlijk afscheid te nemen. Enkele vertrekkers zijn gastlid gebleven. Gemeentelid Fred Zwarts kijkt positief terug op de afscheidsdienst: 'Het is jammer dat we elkaar niet konden overtuigen over de kant die we op moeten. Maar wat was het mooi dat we dan toch op zo'n goede manier uit elkaar konden gaan.'

Wat verandert er concreet voor de kerk van Ten Post? Allereerst is samenwerking ge-

zocht met de kerk van Appingedam, op tien kilometer afstand. Ten Post kan daar met concrete hulpvragen terecht, speciaal op pastoraal gebied, en de jongeren kunnen er naar catechisatie. Ook voor de middagdiensten zijn de leden van Ten Post aangewezen op Appingedam. Mede om financiële redenen zijn er in Ten Post vanaf 1 januari 2017 alleen nog morgendiensten.

Tegelijk wil de gemeente de contacten met andere christenen in het dorp uitbouwen, om zo elkaar in de toekomst duurzaam te ontmoeten rond Schrift en tafel. Een belangrijke aanzet daarvoor was een gezamenlijke zondagse tentsamenkomst bij het dorpsfeest van afgelopen zomer, waaruit een netwerkgroep van christenen uit Ten Post is ontstaan.

Voor wie wil weten hoe het met de NGK Ten Post is afgelopen, zie www.opbouwonline.nl/artikel.php?id=432.

NGK en GKv Wezep: aandacht voor geloofsverlating

(beeld x1klima/Foter)

'Ik ben zo bang dat mijn kind verloren gaat! Het heeft God en de kerk de rug toegekeerd.' Dat was één van de uitspraken tijdens een pastorale ontmoetingsavond, georganiseerd door de NGK en de GKv van Wezep. Het thema was 'Mijn kind gelooft niet meer', maar de doelgroep was veel breder. Je zou ook in kunnen vullen: mijn kleinkind, mijn broer, mijn zus, mijn vader, mijn moeder, mijn beste vriend(in) gelooft niet meer.

De aanwezige leden uit beide gemeenten hebben met elkaar doorgepraat over thema's als schuld(gevoel), schaamte, angst, verdriet, zorg, boosheid, twijfel, onmacht, loslaten, en teleurstelling. Maar er was ook ruimte om het verdriet op eigen wijze onder woorden te brengen. Er komt in januari een vervolgvond. Ds. Melle Oosterhuis gaat dan aan de hand van Openbaring 7 in op de angst voor het verloren gaan van je kind.

A watercolor illustration with soft, blended colors of pink, orange, yellow, and green. The word "Grace" is written in a large, elegant, black calligraphic script across the center of the image.

Grace

(beeld enterlinedesign)

Over de betekenis van context en melodie

Wat een lied met je doet

Praten we over de betekenis van liederen, dan moeten we het over veel meer hebben dan alleen de tekst, vindt musicus Bart Visser.

Wat een lied met je doet, wordt evengoed bepaald door de context en de melodie. Hij illustreert het aan de hand van 'Amazing Grace'.

tekst **Bart Visser**

Muziek is overal om ons heen te vinden. Of je nu door een kledingwinkel loopt, plaatsneemt in de tandartsstoel of kijkt naar de laatste blockbuster uit Hollywood: telkens klinkt er muziek. Ook in de kerk speelt muziek van oudsher een rol van betekenis. De eerste christenen zongen, verschillende kerkvaders lieten zich lyrisch uit over de grote waarde van muziek en Calvijn was, net als Luther en Zwingli, onder de indruk van de manier waarop liederen harten in vuur en vlam zetten voor God. Muziek is voor de christelijke gemeente van grote betekenis.

Als we in onze kerken van gereformeerde signatuur nadenken over de betekenis van liederen, zal vaak als eerste naar de inhoud en de tekst van een lied worden gekeken. Inhoud en tekst zijn ook heel belangrijk. Bovendien zal het voor de meeste mensen gemakkelijker zijn om iets van de tekst van een lied te vinden dan iets zinnigs te zeggen over de melodie. Iemand kan bijvoorbeeld met argumenten komen waarom hij de tekst van een psalm uit het *Liedboek voor de Kerken* behoorlijk ouderwets vindt en een ander kan proberen te onderbouwen waarom hij vindt dat de liedteksten in *Opwekking* een hoog ik-gehalte hebben. Een derde kan illustreren waarom hij van mening is dat veel teksten in het *Nieuwe Liedboek* niet orthodox genoeg zijn.

Toch is het niet zo dat alleen de tekst bepalend is voor de betekenis die een lied voor iemand heeft. Er zijn niet-talige aspecten aan liederen die de betekenis mede bepalen. Dan heb ik het vooral over de muziek, met zijn ritme en melodie, maar onderschat ook niet hoe de geschiedenis van een lied, ook in het persoonlijke leven van mensen, een lied zijn eigen context geeft, met alle mogelijke emoties, van gehechtheid tot afkeer.

Ik schrijf eerst iets over die brede context van liederen en daarna iets over

de betekenis van de muziek voor een liedtekst. Beide aspecten beschrijf ik aan de hand van een heel bekend lied: 'Amazing Grace'.

Wereldberoemd

Op 17 juni 2015 vond in Charleston in South Carolina een verschrikkelijke schietpartij plaats. In een kerk werden negen mensen, waaronder de predikant, gedood. De dader handelde uit racistische overwegingen. Negen dagen later sprak president Obama tijdens de herdenkingsbijeenkomst. Aan het einde van zijn speech ontroerde hij vriend en vijand door de hymne 'Amazing Grace' te zingen. Een toepasselijker lied was niet denkbaar (www.youtube.com/watch?v=INo5jVNBS64).

Het lied 'Amazing Grace' werd in 1772 geschreven door John Newton. Newton werkte in zijn jonge jaren in de slavenhandel. Na zijn bekering ging hij theologie studeren en werd hij priester in een anglicaanse kerk. Zijn vroegere leven als slavenhandelaar knaagde flink aan hem. Hij werd een fervent voorvechter van het afschaffen van de slavernij. In het gedicht 'Amazing Grace' beschreef

hij de ongekende genade van God, die maakt dat elke zonde vergeven kan worden.

Oorspronkelijk werd de tekst op verschillende melodieën gezongen. In 1835 werd het verbonden aan de melodie van 'New Britain' (zie figuur 1) en op die melodie werd het wereldberoemd. Door de jaren heen ontwikkelde 'Amazing Grace' zich tot een lied van hoop en protest. Het werd gezongen bij revival meetings, bij de protestbijeenkomsten van de burgerrechtenbeweging in de VS en bij begrafenissen. Het kreeg in een plek in liedboeken en op popplaten. Het werd geciteerd in boeken als *De hut van oom Tom* en gebruikt in films als *Amazing Grace*, over de strijd van William Wilberforce tegen de slavenhandel. Deze hele geschiedenis resoneerde mee toen Obama dit lied zong.

Wat geldt voor 'Amazing Grace', geldt net zo goed voor andere liederen. Veel mensen hebben een lied dat in een bepaalde fase van hun leven belangrijk voor hen was. Een psalm die thuis altijd werd gezongen bij een verjaardag, een Sela-lied uit de doopdienst van je kind, een lied dat klonk bij de begrafenis van

>>

Amazing Grace (Traditional)

♩ = 76

A - ma - zing - grace how sweet the sound
 that saved a wretch like me!
 I once was lost, but now I'm found,
 Was blind, but now I see.

Figuur 1.

>> De hele geschiedenis resonerde mee toen Obama 'Amazing Grace' zong <<

een opa of oma. Een lied kan hierdoor allerlei associaties oproepen, positieve en negatieve. En niet alleen liederen, ook muziekstijlen of instrumenten roepen associaties op. De brede context heeft grote invloed op wat een lied met ons doet.

Seat Ibiza

Als je een lied zingt, is er vaak al een heleboel gebeurd met en rond dat lied, vanaf het moment dat het ontstond en op alle plaatsen waar het al gezongen werd. Maar daarbij gaat het om dingen rondom het lied, niet om het lied zelf. Stel dat je die hele context zou missen. Stel dat 'Amazing Grace' je volkomen onbekend zou zijn. Wat zouden die woorden dan met je doen en wat zou de melodie daaraan bijdragen?

Tonen en klanken roepen emoties bij mensen op. We staan er niet vaak bij stil, maar het is een bijzonder gegeven, want de tonen zelf kennen geen emoties. Hoe komt het dat we toch het gevoel hebben dat muziek tot onze gevoelens spreekt? Dat komt omdat muziek klinkt zoals bepaalde emoties 'klinken'. De beweging en het timbre van muziek lijken op de manier waarop mensen hun emoties uiten. Snelle, hoge tonen klinken vrolijk in onze oren, omdat vrolijke mensen vlug praten en (met hoge tonen) lachen. Langzame tonen in een laag register voelen ernstig of droevig, omdat droevige mensen vaak lijdzaam bewegen en ernstige stemmen meestal in een laag register spreken. Muziek beweegt zoals mensen met bepaalde emoties bewegen. Dat bepaalt voor een deel de betekenis die

we aan muziek verlenen.

Onlangs kwam ik dit op een heel ander terrein tegen. Als ik mijn kinderen naar school breng, lopen we altijd langs een parkeerplaats waar een Seat Ibiza staat. De achterlichten zien er apart uit. Ze lopen een beetje taps toe, als twee ogen met daartussen een diepe rimpel. Als ik er langsloop, krijg ik altijd het gevoel dat de auto mij boos aankijkt, terwijl een auto dat natuurlijk niet kan. Toch roept de vorm van de achterlichten het gevoel van boosheid en agressie op. En dat komt omdat boze mensen zo kijken.

Muziek wekt bepaalde emoties op, omdat we de klanken associëren met de manier waarop mensen bepaalde emoties uiten. Dit vermogen van muziek bepaalt ten dele welke betekenis we eraan geven. Maar er is meer: de muziek doet ook ontzettend veel met de tekst van een lied.

Uitroepteken

De verhouding tussen tekst en melodie kun je vergelijken met het onderscheid tussen verbale en non-verbale communicatie. Verbaal is de letterlijke boodschap: de woorden en de zinnen. Maar dat verbale wordt in sterke mate gekleurd door de toon waarop het gezegd wordt. Daarbij spelen niet alleen de klank en het volume van de stem een grote rol, maar ook de houding die iemand aanneemt en zijn of haar gelaatsuitdrukking. Als ik tegen mijn vrouw zeg: 'Nee, ik ben niet boos', maar dat op een snauwende manier doe, er woedend bij kijk en mijn schouders optrek, weet mijn vrouw dat er iets niet in de haak is. De verbale boodschap wordt gekleurd door alles wat er non-verbaal in meekomt. Precies datzelfde gebeurt als een tekst aan een melodie wordt

Figuur 2.

verbonden.

Laten we eens teruggaan naar het lied 'Amazing Grace' om te zien wat muziek doet met de woorden van de liedtekst. De tekst van het eerste couplet luidt:

*Amazing grace
how sweet the sound
that saved a wretch like me!
I once was lost, but now I'm found,
was blind, but now I see.*

En dan de melodie. Even technisch: de melodie is in een driekwartsmaat, gespeeld in een rustig tempo (*andante*, ongeveer *76 beats per minute*). De tekst is grotendeels melismatisch gezet. Dat betekent dat een lettergreep gezongen wordt over meerdere tonen (zie figuur 2). De melodie bestaat vooral uit sprongen van drie of vier tonen (tersen, kwarten) en is in majeur. Zij bevat veel tonen die lang worden aangehouden. Die lange tonen – twee tellen of meer – komen allemaal uit de drieklank van het grondakkoord van het lied (in de toonsoort F-majeur zijn dat de f, a en c). We kunnen daarom spreken van een consonante melodie: alle tonen klinken mooi bij elkaar, er is weinig spanning. 'Amazing Grace' heeft dus een rustig tempo, lettergrepen die lang worden aangehouden en een melodie met weinig spanning. Dit sluit aan bij de manier waarop mensen bepaalde emoties uiten: acceptatie, vertrouwen en een gevoel van ernst. De manier waarop de muziek beweegt, kleurt als het ware de tekst en roept daarbij aansluitende emoties op.

De tekst leent zich daar ook uitstekend voor. Je hoort dat je bent gered door genade en je beseft wat God daarvoor moest doen. Je was ver bij Hem vandaan, maar Hij zocht je op. Hij vond je, Hij bracht je weer thuis. Alles overdenkend ben je overtuigd van het gewicht van deze gebeurtenissen. In één woord: indrukwekkend.

Het is boeiend om te zien wat er met deze tekst gebeurt als die op een andere melodie wordt gezet. De Nederlandse band Trinity heeft dat gedaan

(zie figuur 3). Hun melodie heeft een snel en levendig tempo (*vivacissimo*, 144 *beats per minute*) en staat in een vierkwartsmaat. Hoewel er enkele melisma's gebruikt worden, is het grootste deel van de tekst syllabisch gezet. Dat betekent dat de lettergrepen slechts één toon duren, ze worden niet uitgesmeerd over meerdere tonen. De melodie bestaat grotendeels uit korte tonen (achtsten), waardoor er weinig rust in zit. Verder bevat de melodie vooral kleine sprongetjes: telkens één of twee tonen ertussen (in muziktaal: seconden en tertsen). Daarnaast krijgen ook tonen buiten het grondakkoord van het lied de nadruk. Deze tonen vragen om een oplossing (naar het grondakkoord), waardoor er spanning in de melodie zit (zie www.youtube.com/watch?v=XoYtgGzYw4U, een clip waarin Trinity eerst de traditionele melodie zingt en daarna de eigen versie). Het is duidelijk dat deze tweede melodie de betekenis van de tekst op een andere wijze beïnvloedt. 'Genade is een lieflijk woord, en – wow – het is ook voor mij!' Het uitroepteken in deze zin krijgt plotseling de nadruk. En dan: 'Ik was verloren, maar ben gevonden, ik was blind, maar nu kan ik zien.' Stel je voor! Je was blind, maar nu zie je klaprozen en de zonsondergang en het gezicht van je kind! De tekst communi-

Amazing Grace (Trinity)

♩ = 144

A - ma - zing grace... A - ma - zing grace... how sweet the sound that saved a
that saved a wretch... like me!... I once was lost, I once was lost, but
now I'm found, Was blind, but now I see. now I'm found, Was blind, but now I see.

Figuur 3.

ceert enthousiasme en dat valt op door de andere melodie.

Op basis van de objectieve tekst zijn beide interpretaties – de ernstige en de enthousiaste – mogelijk. De invloed van de muziek erop is echter groot. De betekenis van de tekst wordt door de melodie in een bepaalde richting gebogen.

Beantwoorden

Als we iets willen weten over wat een lied met je doet, is het belangrijk om naar de tekst te luisteren. Maar dat niet alleen. De achtergrond van en associaties bij een lied spelen vaak een

grote rol, ook in emotionele zin. En dat geldt niet minder voor de muziek, die grote invloed heeft op de zeggingskracht van de tekst en wat die tekst al luisterend of zingend met je doet. Het geheel – tekst, muziek, achtergrond en emotionele lading – maakt dat liederen ons zo prachtig kunnen helpen om Gods liefde te beantwoorden. Met heel ons verstand, met al onze kracht en met heel ons hart.

Bart Visser (NGK) is musicus en theoloog.

Webtips

- www.kerkmuziekvoornu.nl
- eredienstcreatief.nl

Leestips

- Harold M. Best, *Music through the eyes of faith*, San Francisco (HarperSanFrancisco), 1993.
- M. J. M. Hoondert, A. de Heer en J. D. van Laar, *Elke muziek heeft haar hemel. De religieuze betekenis van muziek*, Budel (Damon), 2009.
- Harrie de Hullu, *Tijd voor het geheim van Christus. Het liturgisch jaar in de gereformeerde kerkdienst*, Zoetermeer (Boekencentrum), 2012.
- F.G. Immink, *Het heilige gebeurt. Praktijk, theologie en traditie van de protestantse kerkdienst*, Zoetermeer (Boekencentrum), 2011.
- Klaas-Willem de Jong (red.), *Verbindend vierden. Spelen met vormen en stijlen in de eredienst*, Zoetermeer (Boekencentrum), 2013.
- Jan Luth, Jan Pasveer en Jan Smelik (red.), *Het kerklied. Een geschiedenis*, Zoetermeer (Boekencentrum), 2001.
- Evert W. van de Poll, *Samen in de naam van Jezus. Over evangelische liturgie en muziek*, Zoetermeer (Boekencentrum), 2009.
- Jan Smelik, *Het nieuwe Liedboek in woord en beeld*, Zoetermeer (Boekencentrum), 2013.
- *Theologica Reformata*, jaargang 58, nummer 4 (december 2015).

Harry van Wijk over breed en diep in kerklied en muziek

'Hoe kun je optimaal dienstbaar zijn, dat is steeds weer de vraag'

In zijn openingszin typeert Harry van Wijk zich direct als een man van de praktijk. Hij begon in 1986 als 15-jarige organist in De Kandelaar in Amersfoort (GKv) en werkt sinds 1999 in deeltijd als kerkmusicus in dezelfde gemeente. Hij heeft het landschap van het kerklied in die tijd ingrijpend zien veranderen. Als tiener zat hij achter het orgel en was de keus beperkt tot 150 psalmen en een paar gezangen, nu wordt een breed spectrum aan liederen gezongen en is de begeleiding heel divers geworden. Maar al zijn werk, musicerend en coachend, gebeurt vanuit de overtuiging dat een goed gezongen lied voor de Heer veel toevoegt in de zondagse diensten. Ook anno 2017.

tekst **Freddy Gerkema** beeld **Gerard Uijttendoorn/Studio JIJ**

Vergeleken met vijftien jaar geleden is er in de gemeentezang binnen de GKv (en in een iets vroeger stadium bij de NGK) veel veranderd. Van Wijk: 'Wat je zo rond de millenniumwisseling zag, was dat er door de GKv-synode en -deputaten werd gewerkt aan een uitbreiding van het *Gereformeerd Kerkboek*, dat tien jaar eerder zijn plek had gekregen in de GKv. Er werd dus gezocht naar een breder repertoire van liederen, maar wel centraal gestuurd. Dat was niet zonder resultaat, want in

2011 verscheen een nieuwe bundel en het plan is dat daar een nog uitgebreidere editie van uitkomt.' Opvallender was een andere ontwikkeling, die rond 2005 op gang kwam, waarbij plaatselijke kerken meer en meer hun eigen weg gingen in de zondagse liedkeus. Van Wijk: 'Het ging aanvankelijk vooral om liederen uit de evangelische traditie (*Opwekking*), maar dat werd al snel breder. Nu worden ook liederen uit het *Nieuwe Liedboek* (2013) en uit bundels als *Hemelhoog* (2015) en

Op Toonhoogte (2015) gezongen. Het is een ontwikkeling die je in veel GKv's terugziet. De ene gemeente oriënteert zich daarbij meer op het *Nieuwe Liedboek*, terwijl andere gemeenten meer uit *Opwekking* zingen en weer andere vooral putten uit het *Gereformeerd Kerkboek*. Dat geeft dus allerlei verschillen tussen de ene en de andere gemeente.' In de NGK kreeg de eigenheid van de plaatselijke gemeente altijd al een groter accent. Het verrast Van Wijk dan ook niet dat de plaatselijk gestuurde

verbreding van het liedrepertoire in de NGK al voor 2000 begon.

Ontevredenheid

Hebben al die veranderingen in vrij korte tijd geen spanningen gegeven? De Amersfoortse organist ontkent het niet. 'Zonder spanningen gaan veranderingen in een gemeente maar zelden. Zeker rond het lied en de liturgie zijn er allerlei opvattingen en zie je vaak iets van een meerstromenland. Je hebt mensen die blij zijn dat de regels over wat je wel en niet mag zingen niet zo'n rol meer spelen. Anderen vinden een helder afgebakend en vertrouwd repertoire juist heel plezierig. Verder merk je natuurlijk dat de muzikale smaak van mensen uiteenloopt – misschien wel meer dan ooit. Sommigen leven de hele week met Radio 538 en dat is toch echt een andere cultuur dan waarin klassiek georiënteerden zich bewegen. Zodra het kerklied meer divers wordt, merk je dat die muzikale smaken ook op zondag gaan meedoen.

Wat daarbij ook meespeelt, is dat de muziek die mensen door de week beluisteren op cd of radio doorgaans van

Harry van Wijk is kerkmusicus in de GKv Amersfoort (De Kandelaar) en cantororganist van de PKN Aalten. Daarnaast is hij concertorganist. Graag combineert hij het orgel met zangers of met andere muziekinstrumenten. Dit kan met klassieke muziek, maar ook met film- en popmuziek of muziek uit musicals. Vanuit Kerkmuziek voor Nu geeft Van Wijk organisten en pianisten die in kerkdiensten spelen de praktijkcursus 'Muziek in de kerk'. Deze cursus wordt ook gegeven door Christiaan Ingels in de Grote Kerk in Gouda en door Wietse Meinardi in de Adventskerk in Assen.

Harry van Wijk (rechts) hoopt dat de toegenomen diversiteit bij muzikanten het verlangen wekt naar verdere scholing en toerusting.

hoog niveau is. Daar steekt de muziek in de kerk al gauw mager bij af en dat kan een sfeer van ontevredenheid veroorzaken. En dan heb je het alleen nog maar over de muziek. Er is natuurlijk ook de talige kant, waarbij liederen als ouderwets of juist oppervlakkig worden ervaren. En vergeet ten slotte niet de theologische aspecten, waar mensen heel verschillend in kunnen staan. Zelfs in die zin dat het sommige mensen heel hoog zit, terwijl het anderen totaal niet boeit.'

Bewustwording

Harry van Wijk is iemand die het liefst zijn energie steekt in wat er in zulke ontwikkelingen te winnen is. Maar waar liggen bij deze veranderingen

rond lied en liturgie nieuwe kansen? Van Wijk ziet ze zeker. 'Alleen al dat je met een breder repertoire meer kunt inspelen op het eigene van de plaatselijke gemeente. Want iedere gemeente is uniek van samenstelling en heeft haar eigen geschiedenis, haar eigen mogelijkheden en haar eigen beperkingen. Het maakt nogal wat uit of je kerk in Zuid-Limburg, Noord-Groningen, de Randstad of de Achterhoek staat. Verder moet je ook heel nuchter rekenen met de mogelijkheden en de beperkingen die je als gemeente hebt als het gaat om de muzikanten. Het zijn vrijwel altijd amateurs, die doorgaans de breedte en de vaardigheid van een beroepsmusicus missen, maar toch echt hun mogelijkheden hebben. In dat licht

>>

Normaal, toch?

Doe even normaal. Het kan weer. Na twee weken (kerst) feest, geknal en vrij zijn is het normale leven weer begonnen. Rust in de tent. Dat is ook wel goed, dan kan een normaal jaar van start gaan.

Gek genoeg denk ik aan 2016 steeds vaker in termen van 'dit was geen normaal jaar'. Ik geef twee voorbeelden, maar er zijn er meer. Is het normaal dat staatshoofd Assad er nog steeds is en door een samenscholing van merkwaardige 'vrienden' kans maakt om in het zadel te blijven? Past het dat het Westen, anders dan goedbedoelde hulp en de Twitterhashtag #standby-aleppo, zo weinig voor zijn miljoenen slachtoffers kon doen? Is dat normaal? Lijkt mij niet. En ook al worden we geacht zoiets normaal te vinden, laten we vaststellen dat de inhoud van het begrip aan het schuiven is.

>> 'Zeg het maar, ik weet het niet meer' <<

Dat gebeurt vandaag met meer begrippen. Vroeger was links progressief, rechts behoudend. Nu is dat anders, merkt ook Rosanne Hertzberger in een column in *NRC*. Zij noemt links en rechts 'holle termen, je hebt er niets aan. (...) Is het rechts of links om elke maand 60 miljard euro te creëren? Zijn referenda links of rechts? (...) Zeg het maar, ik weet het niet meer.' En dan noemt ze, als voorbeeld van de betekenisloze inhoud van een begrip, een grapje dat ze thuis – ze heeft een Joodse achtergrond – maakten als het stoplicht op rood sprong: 'Zie je, het antisemitisme wordt steeds erger.'

Wordt 2017 normaal? Geen idee. Maar er zijn een paar dingen rond normaal die mij helpen. Het woord zelf wijst naar 'norm': dát is pas normaal. Wat zou die norm beter kunnen zijn dan de Bijbel, dat Woord van boven, met deze abnormale levensles die norm is: heb lief, zoals jij geliefd bent? En laat 2017 dan maar het jaar zijn waarin het normaal is dat we weer het gesprek met elkaar aangaan, van hart tot hart, juist over zaken waarin we verschillen. De Bijbel heeft daar 'abnormale' normen voor: wees goed in luisteren. En wie spreekt, wil de ander 'goed doen' (Efeziërs 4:29). Lekker normaal dus.

**Leendert de Jong (GKv),
hoofdredacteur van *OnderWeg***

P.S. De column is geschreven voordat koning Willem-Alexander zijn kersttoespraak hield. Maar dat zijn zinnetje 'Het extreme lijkt het nieuwe normaal te worden' mij raakte, zal duidelijk zijn.

vind ik een breed liedrepertoire winst, zodat elke gemeente tot een eigen, passend liedprofiel kan komen.' Winstkansen ziet de Amersfoortse kerkmusicus ook op het punt van bewustwording. 'Ik vind het misschien nog wel het belangrijkste dat mensen zich bewust worden van de grote waarde van liederen en muziek in een eredienst. Veranderingen in liedrepertoire en in vormen van muzikale begeleiding kunnen uitnodigen tot een meer bewuste gemeentezang. Omdat een nieuw lied je ineens onverwacht diep raakt of omdat je juist weerstand voelt bij een lied dat door anderen uit volle borst wordt meegezongen. Ik vind het heel goed als mensen merken dat muziek, genre en tekst zo veel doen.

Als het gaat om de musici vind ik het belangrijk dat ze niet op routine begeleiden. Het is winst wanneer je als organist merkt dat bepaalde liederen veel beter met de piano of met een muziekgroep begeleid kunnen worden, en andersom. Hoe kun je optimaal dienstbaar zijn, dat is steeds weer de vraag.'

>> *'Werk liever constructief mee aan de dingen die (nog) niet zo goed gaan'* <<

Harry van Wijk hoopt dat de toegenomen diversiteit bij muzikanten het verlangen wekt naar verdere schooling en toerusting. En, misschien nog wel meer, dat kerkenraden zich bewust worden van de betekenis van de gemeentezang. 'Laat als kerkenraad je waardering voor de musici merken en stimuleer de muzikanten om van tijd tot tijd een cursus of workshop te doen. En regel als gemeente in zo'n geval ook de financiële kant. Dat bevordert de kwaliteit en ik geloof echt dat je door een goede en geïnspireerde begeleiding van liederen de afstand tussen de verschillende genres voor het gevoel van de mensen een stuk kleiner maakt.'

Breedte

Niet alleen rond liederen zie je veranderingen, ook in de manier waarop de kerkdiensten worden opgezet wijzigt veel. Ook hier ziet Harry van Wijk kansen. 'Heel belangrijk is dat je goed nadenkt over wat je wilt. Een eerste vraag is: wat voor soort dienst heb je voor

ogen? Meer klassiek of opgezet volgens het ordinarium (kyrie, gloria, etc.)? Of een lofprijzingsdienst, een vesper, een Taizé-achtige dienst of een leerdienst? Als je een keus hebt gemaakt, richt zo'n dienst dan ook heel bewust in.

De ochtenddienst zie ik als een dienst die je zo veel mogelijk voor iedereen moet proberen te houden, met doorgaans een breed repertoire aan liederen. Het mooie is dat je vanuit dat brede repertoire de liederen zo kunt schikken dat ze ook echt tot hun recht komen. Ik geniet dus wel van de breedte in het repertoire. Je moet als gemeente niet alleen maar liederen van na 1980 gaan zingen. Maar ook niet alleen van vóór die tijd.

In de middagdienst kun je volgens mij heel goed kiezen voor een variëteit aan diensten, passend bij de betreffende gemeente. Maar ook daar is het belangrijk dat je bewuste keuzes maakt. Dat geldt evengoed voor een blok liederen in een lofprijzingsdienst als voor de invulling van een vesperdienst. Alles overziend moet er een zekere logica in een dienst zitten, al is dat misschien niet helemaal het goede woord.'

Openheid

Van grote waarde bij verschillen rond de gemeentezang is volgens Van Wijk de openheid binnen de gemeente. 'Zoek bij verschillen het overleg, respecteer de ander. Dat zijn dingen die op allerlei vlak in de gemeente waardevol zijn, zeker ook bij de vragen rond lied en liturgie. Ook tussen predikant en musici. Dat begint al bij de keuze van de liederen. Veel hangt natuurlijk af van de kwaliteiten en mogelijkheden ter plaatse, maar doorgaans zal de tekstuele kant wat meer liggen op het terrein van de predikant, terwijl de vraag of een melodie zingbaar is voor de gemeente vaak beter kan worden ingeschat door degene die de gemeentezang begeleidt. Overleg goed over

Harry van Wijk begon in 1986 als 15-jarige organist in De Kandelaar in Amersfoort en is daar nu deeltijd kerkmusicus.

zulke dingen. En het is mooi als iets van die openheid en inschikkelijkheid aanstekelijk werkt in de gemeente. Want soms is het zoeken naar mensen die in de diensten kunnen begeleiden en loopt het minder. Dan is het zaak dat je als gemeente niet in een mopperige sfeer terechtkomt. Werk liever constructief mee aan de dingen die (nog) niet zo goed gaan.'

Relativering

Zijn er verder nog overwegingen en aanbevelingen die de Amersfoortse musicus ons aan het begin van een nieuw jaar wil meegeven? Harry van Wijk kijkt even rond en zegt het dan nog maar eens: 'Ik vind het zo belangrijk dat er in kerkdiensten lekker gezongen wordt. En dat is vaak heel praktisch. Als een lied minder bekend is, oefen het voor de dienst even met de gemeente of laat in de dienst zelf een solist of koor de eerste twee coupletten zingen. Is een melodie erg lastig, kijk eens of het op een andere,

meer bekende melodie gezongen kan worden. Soms is het ook goed om een lied in te korten. Bijvoorbeeld een Opwekkingslied met veel herhalingen. In een lofprijzingsdienst kunnen die herhalingen heel goed passen, maar in een meer klassieke dienst moet je niet bang zijn om een aantal van die herhalingen weg te laten.'

Als laatste maakt Van Wijk een relative-ring bij de vraag wat een kerklied goed of niet goed maakt. 'Ik was laatst op de begrafenis van een jonge vrouw en zag op de liturgie het lied "Je hoeft niet bang te zijn" staan. Zo'n liedje dat we met de kinderen aan tafel zingen, dacht ik nog. Maar toen het in de dienst gezongen werd, maakte het een geweldig diepe indruk. Op zo'n moment zing je voor God, en daarin ook voor elkaar. Al die vragen of zo'n lied theologisch of muzikaal goed of minder goed is, schuiven dan helemaal naar de achtergrond.'

Freddy Gerkema is predikant van de NGK Amersfoort-Noord.

Veranderende liedcultuur: gemeenten maken de balans op

Lange tijd was de muzikale invulling van de eredienst een splijtzwam voor veel kerkelijke gemeenten. Tussen oud en jong en behoudend en progressief liepen soms nadrukkelijke scheidslijnen. Is het beeld vandaag anders? Een rondgang langs vier gemeenten. 'Alle liederen zijn geschikt om God te loven, maar van sommige krijg ik theologische jeuk.'

tekst **Anne van Blijderveen**

(beeld Rido/Shutterstock)

Thuisblijven als de band speelt, klagen over het volume van de drummer of zelfs weglopen bij de aanblik van een drumstel? Die taferelen zijn zo goed als verleden tijd, zegt Atze Buursema (55), voormalig predikant van de Amersfoortse Westerkerk (GKv) en sinds korte tijd voorganger in De Burcht in Barneveld-Noord. Gedurende de twaalfenhalf jaar waarin hij voorganger was in de keistad maakte zijn gemeente een geleidelijke transitie door. 'Aanvankelijk zongen we voornamelijk uit de psalmen en het *Liedboek voor de Kerken*, meestal begeleid door een orgel. Heel af en toe voegden we er een Opwekkingslied aan toe en speelde er een band.' Dat laatste had vooral met de jongeren te maken. Buursema zag dat de jeugd in zijn kerk de kaken stijf op elkaar hield als er uit de klassieke liturgie werd geput. 'Maar als er eens een nieuw lied werd opgegeven, zongen ze

van harte mee. Dan ga je nadenken over vernieuwing.'

In samenspraak met de gemeente werd de band, die tot dan toe één keer in de maand speelde, vaker ingezet. En er werd nog een band opgetuigd, vertelt Buursema. Deze ontwikkeling werd door de meeste gemeentelieden enthousiast ontvangen. 'Omdat de gemeente de traditie van psalmen en gezangen niet wilde verliezen, speelt de ene zondag een band en is er de andere zondag begeleiding door piano of orgel.'

Schuren

Zoals het in de gemeente van Buursema verliep, gaat het vaak: om jongeren gemotiveerd te houden om actief deel te nemen aan de liturgie worden veranderingen doorgevoerd. De traditionele vormen wijken om de zondagse bijeenkomsten aantrekkelijk en toegankelijk te houden.

Dat gebeurde ook in de Stadshartkerk in Amstelveen. In 2004 was de gemeente zo klein dat de voormalige predikant van de Amstelveense kerk, Tim Vreugdenhil (40), overging tot een zogenoemde herplanting, waarbij alle traditionele vormen werden losgelaten. Daardoor verliet aanvankelijk een aantal mensen de kerk. In de Stadshartkerk is sindsdien veel veranderd, waaronder de muziekkeuze. Vandaag worden er voornamelijk liederen gezongen uit de bundel *Opwekking*, van Taizé, uit *Woorden van Waarde* en uit *Psalmen voor Nu*. Af en toe wordt er zelfs popmuziek gedraaid, vertelt Lars Grijsen (28), die Vreugdenhil opvolgde als voorganger. 'De eerste prekenserie die ik bijwoonde in de Stadshartkerk ging over seksualiteit. Aansluitend op de preek werd "Your Sex is on Fire" van Kings of Leon gespeeld. Dat schuurt, maar dat is bewust. Het geeft stof tot nadenken. En popmuziek helpt ook om verbinding te maken met het dagelijkse leven. Natuurlijk moet dat allemaal passen bij de boodschap die je verkondigt en blijft het evangelie het middelpunt.'

Groepsvorming

Soms is een praktisch vraagstuk een aanjager voor vernieuwing, zoals bij De Lichtboog (NGK) in Houten. Sinds zeven jaar heeft de gemeente een eigen kerkgebouw, maar eind jaren negentig hield ze haar morgendienst nog in een wijkcentrum. Dat was te klein voor de toenmalige driehonderd leden en daarom kwam er een tweede dienst in de middag. Dat werd de hoofddienst. De ochtenddienst was traditioneel van aard, de middagbijeenkomst had een modern karakter. Later kwam er door gebrek aan ruimte nog een derde dienst bij: de gezinsdienst. De eigentijds vormgegeven middagdienst werd de voorkeursdienst van jongeren. Versplintert je gemeente niet door verschillende doelgroepen verschillend te benaderen? Predikant Dick Westerkamp (61) stelt een wedervraag: 'Versplinter je niet als je al je jongeren kwijtraakt?' Zijn gemeente is met 1.800 leden inmiddels dermate groot dat onderlinge groepsvorming onvermijdelijk is, zegt hij. 'Maar mensen die naar verschillende diensten gaan, ontmoeten elkaar in de kerngroepen.'

Elk van de drie diensten heeft een andere nadruk, vertelt muziekcoördinator James MacMillan (61) van De Lichtboog, tevens bassist bij de christelijke band Sela. 'Onze kerk heeft een grote diversiteit aan leden. Daarbinnen hebben sommige mensen een meer gereformeerde of juist meer evangelische achtergrond, elk met een eigen liedcultuur. In de ochtenddienst zingen we daarom meer psalmen of gezangen uit het *Liedboek voor de Kerken*, onder begeleiding van piano, fluit, gamba, orgel, cello en fluit. Voor de middagdienst gebruiken we liederen van Schrijvers voor Gerechtigheid, Sela, Hillsong, Taizé, *Hemelhoog*, Bethel en nummers van Tim Hughes en Paul Baloche. Dit alles begeleid door een band.'

Balans

Hoewel de 'verjonging' van de liturgie kennelijk een effectief instrument is om de jeugd binnenboord te houden of te

halen, kun je je afvragen of je daarmee recht doet aan de 'mensen die de kerk gevormd hebben', zegt dominee en musicus Frank Schneider van de NGK Breukelen. Aan het conservatorium studeerde hij orgel en kerkmuziek. 'Voor onze gemeente zou het misschien goed zijn om meer jeugd aan te trekken, maar als ik al het traditionele aan de kant schuif, doe ik geen recht aan de diversiteit van de gemeente. Wij hebben de balans gevonden; muziekgroep en orgel worden beide ingezet. Maar een echte band hebben we niet. In Breukelen zingen we uit het *Liedboek voor de Kerken*, het *Nieuwe Liedboek* en *Hemelhoog*, maar ook wel uit andere bundels.' Schneider constateert dat muzikale afwegingen en keuzes veel minder vaak voor onrust zorgen. 'Dat hebben we inmiddels achter ons gelaten.' Dat is ook een kwestie van tijd, denken ze bij De Lichtboog in Houten. De meer traditioneel ingestelde gemeenteleden raakten na een poosje gewend aan de modernere liederen en pasten sommige dingen toe in hun dienst.

Investeren

Het repertoire van de kerkelijke liturgie is de voorbije decennia enorm uitgebreid. En nu de discussie over stijl en smaak wat gaat liggen, verschuift de focus naar de inhoud. Er is nu veel keus, dat grote repertoire vraagt om bezinning. Gemeenten maken de balans op: wat zingen we eigenlijk? Wat levert de

muzikale invulling ons op? Die vragen krijgen verschillende antwoorden. Lars Grijsen moest de muzikale aanpak van zijn gemeente herzien. 'Wij hebben jarenlang een professionele, betaalde muziekcoördinator gehad. De muziek in onze kerk was kwalitatief steengoed, maar kostte veel geld en energie en hielp ons niet bij onze missie: mensen tot Jezus brengen. Mensen komen niet meer uit zichzelf naar de kerk. Ik vond het wel lastig, want muziek is belangrijk voor mij en voor de gemeenteleden. Het versterkt de boodschap die je brengt. En de gemeente was gehecht aan de muziekcoördinator. Maar we besloten te investeren in onze netwerkgroepen. Als de mensen niet naar ons toe komen, gaan wij naar de mensen toe. We focussen nu op ons discipelschap.'

Frank Schneider kijkt kritischer naar de teksten van liederen. 'Als predikant heb ik de verantwoordelijkheid om mijn gemeenteleden niet zomaar wat te laten zingen.' Volgens Schneider mag een tekst niet tegen het Woord ingaan en moeten de teksten begrijpelijk zijn. 'In de psalmen bijvoorbeeld staan verzen met verwijzingen naar de Israëlitische geschiedenis. Voor jonge mensen vind ik zoiets te moeilijk. Ze kennen de waarde van de woorden die ze zingen vaak ook niet meer. Daarom juich ik initiatieven toe die de psalmen dichterbij brengen en verstaanbaar maken.'

Ook Atze Buursema gaat bepaalde liederen uit de weg. 'Opwekkingsliederen met te veel herhaling laat ik niet zingen, tenzij een gemeentelid er nadrukkelijk om vraagt. Maar dan nog wil ik dat het theologisch klopt. Ik laat per dienst ook maar één keer een onbekend nummer zingen. Anders haken mensen af.' De schrijvers van de Opwekkingsbundel hebben ook aan bezinning gedaan, vindt Buursema. 'De bundel is evenwichtiger geworden. Er is een betere balans tussen psalmen, liederen uit het *Nieuwe Liedboek* en *Opwekking*.'

Om de traditie van psalmen en gezangen niet te verliezen, wordt het orgel nog altijd ingezet. (beeld Fotoluminate LLC/Shutterstock)

Verstilling

Het brede scala aan liederen heeft meer ruimte voor geloofsuiting gebracht. 'De lof tot God kun je beter uiten in een Opwekkingslied en schuld belijden doe je met een psalm. Ik zoek namelijk ook naar liederen waarin klacht en verootmoediging naar voren komen', zegt Atze Buursema.

Dick Westerkamp sluit daarbij aan: 'Opwekkingsliederen zijn vaak gericht tot God en psalmen gaan vaak over God. Aan het begin van de dienst start ik met een aanbiddingsblok. Wat ik mooi vind, is om met een uitbundiger lied over God te beginnen en dan over te gaan naar verstillingslied tot God, om een soort beweging van buiten naar binnen te maken. Je bent in je hoofd met van alles en nog wat bezig voor je de kerk in komt: je moest de veters van je schoenen strikken, op de fiets springen, tussendoor had je nog een dispuut met een familielid en dan zit je ineens in de kerk. Dat is de plek waar je tot rust wilt komen. De muziek moet daar dienstbaar aan zijn.'

Anne van Blijderveen is freelancer voor Tekstbureau Vakmaten en student journalistiek aan de Christelijke Hogeschool Ede.

>> 'Aansluitend op de preek werd "Your Sex is on Fire" van Kings of Leon gespeeld – dat schuurt' <<

Bidstond en opening GKV-synode

Op 27 januari vindt vanaf 19.30 uur de bidstond voor de Generale Synode van de GKV plaats in het kerkgebouw van de GKV Meppel. Ds. Paul Voorberg, voorzitter van de vorige synode, gaat voor. Op 28 januari is de constituerende vergadering en zal het moderamen worden gekozen. De vergaderingen van de synode vinden vanaf 9 maart plaats in conferentiecentrum Mennorode in Elspeet.

Homoseksualiteit op GKV-synode

De classis Hardenberg heeft aan de GKV-synode de vraag voorgelegd of er voor homoseksuele broeders en zusters die leven in een relatie van liefde en trouw ruimte is in de gemeente van Christus als leden met volle rechten en plichten. Aanleiding tot deze vraag is een verzoek van twee classiskerken: Hardenberg-Baarder en Hardenberg-Centrum.

Volgens het classisverslag toont bestudering van Bijbelse gegevens aan 'dat de Here homoseksuele intimiteit verbiedt. Als je je daar niet verre van houdt, word je getypeerd als "goddeloos". De moeite is dat noch in het Oude noch in het Nieuwe Testament de homoseksueel georiënteerde mens die God liefheeft, voorkomt. Terwijl de realiteit is dat we homoseksuele broeders en zusters die de Here oprecht liefhebben, wel in de kerk tegenkomen.'

Volgens de classis Hardenberg lijkt de Bijbel de homoseksueel die de Here oprecht liefheeft en leeft in een relatie van liefde en trouw niet te kennen en daarom legt zij de vraag naar de plaats van deze gemeenteleden in de gemeente van Christus voor aan de GKV-synode. Deze vraag komt ook langs een andere lijn op de synode aan de orde, namelijk via een bezwaarschrift tegen het beleid van de GKV Rotterdam-Oost inzake de omgang met gemeenteleden met een homoseksuele relatie.

Nieuwe ronde regioavonden M/V en ambt

Wegens grote belangstelling wordt er een tweede ronde regioavonden gehouden, waarop de GKV-deputaten M/V en ambt hun eindrapport toelichten en daarover met gemeenteleden in gesprek gaan. De avonden zijn op 17 januari in Zuidhorn, op 18 januari in Alkmaar, op 26 januari in Meppel en Middelburg en op 2 februari in Veenendaal en Hengelo. Aanmelding voor deze avonden is noodzakelijk. Dat kan via www.gkv.nl.

Kernredactie

Ad de Boer (hoofdredacteur), Debbie den Boer, Jan Haveman, Johanne de Heus (beeldredacteur), Leendert de Jong (hoofdredacteur), Peter Hommes, Erik Koning (eindredacteur), Jordi Kooiman (eindredacteur), Heleen Sytsma-van Loo, Maarten van Loon, Karel Smouter, Jolyn van Varik-Nijsink.

Brede redactie

Kernredactie plus Rob van Houwelingen, Hans Schaeffer, Peter Strating, Hans Vel Tromp.

Medewerkers

Eline de Boo, Han Hagg, Myriam Klinker-De Klerck, Jan Kuiper, Roel Kuiper, Almatine Leene, Bas Luiten, Jan Mudde, Maurits Oldenhuis, Anko Oussoren, Wim van der Schee, Karen Scheele, Joost Smit, Paul Smit, Esther Spiering-de Hek, Jeroen Sytsma, Roel Venderbos, Maarten Verkerk, Dick Westerkamp, Jeannette Westerkamp-Stegeman.

Redactieadres

't Hazeveld 115, 3862 XA Nijkerk, 033-750 67 87, redactie@onderwegonline.nl.

Lezersservice

Voor abonnementen, adreswijzigingen, opzeggingen en bezorgklachten: Nico Schenk, Droogoven 7, 3961 EW Wijk bij Duurstede, 0343-57 50 27, administratie@onderwegonline.nl.

OnderWeg in braille, grootletter en audio

OnderWeg is beschikbaar in passende leesvormen bij de Christelijke Bibliotheek voor Blinden en Slechtzienden (CBB). Neem voor meer informatie contact op met de CBB: 0341-565499.

Abonnementsprijzen

Jaarabonnement: € 48,50 (studenten € 24,25,- / Europa € 85,- / buiten Europa € 115,-).
Halfjaarabonnement € 26,75.

Abonnement OnderWegOnline: € 37,50.

Proefabonnement: drie maanden gratis.

Neem voor het afsluiten van een abonnement contact op met de lezersservice (zie hierboven) of vul uw aanvraag online in op www.onderwegonline.nl.

IBAN: NL89INGB0000404945 t.n.v. Gereformeerde Persvereniging OnderWeg te Wijk bij Duurstede.

Persvereniging

OnderWeg is een uitgave van de Gereformeerde Persvereniging OnderWeg.

Informatie: Marga van Gent-Petter (secretaris), persvereniging@onderwegonline.nl.

Bestuur Persvereniging

Bernard Bos, Marga van Gent-Petter, Aad Lootens, Hillie van de Streek en Tjirk van der Ziel.

Adverteren

Nico Postuma, 06-139 959 05, adverteren@onderwegonline.nl.

Zie voor de formaten, tarieven en verschijningsdata www.onderwegonline.nl/adverteren.

Vormgeving

Bredewold. Creatie, web & print. Postbus 86, 8090 AB Wezep, 038-376 33 90, fax 038-376 53 03, onderweg@bredewold.nl, www.bredewold.nl.

Technische realisatie en druk

Zalsman B.V., Steinfurtstraat 1, 8028 PP Zwolle, Postbus 1025, 8001 BA Zwolle, 038-467 00 70.

www.onderwegonline.nl

www.facebook.com/onderwegonline

www.twitter.com/onderwegonline

De rubriek **Stimulans** haalt uit het enorme aanbod aan toerustingsmateriaal op geloofsgebied elke keer een aantal krenten uit de pap. Deze keer onder andere voorbereidingsmateriaal voor Pasen en Pinksteren en een dvd over bekende plaatsen uit het leven van Jezus.

tekst **Heleen Sytsma-van Loo**

Op weg naar Pasen en Pinksteren

Het lijkt misschien nog wat vroeg om al na te denken over Pasen en Pinksteren, maar zeker als je je daar met heel de gemeente en projectmatig op wilt voorbereiden, is het niet zo gek om nu al op zoek te gaan naar geschikt materiaal. Diverse organisaties staan al in de startblokken. Kerk in Actie, de diaconale poot van de PKN, kiest in de aanloop naar Pasen voor het thema 'Sterk & Dapper. Deel als Jezus'. Via twee routes kun je met het aangeboden materiaal aan de slag: óf je richt elk van de zes zondagen in de veertigdagentijd de schijnwerper op steeds een ander land, óf je verdiept je de hele periode in hetzelfde land. Welke route je ook kiest, de organisatie heeft een compleet pakket aan

materiaal ontwikkeld voor persoonlijk gebruik en voor de zondagse erediensten, voor volwassenen en kinderen. Zie voor deze projecten www.kerkinactie.nl/40dagentijd.

Het Evangelisch Werkverband heeft zelfs al materiaal klaar voor de periode daarna, de zogenaamde vijftigdagentijd tussen Pasen en Pinksteren. Het gaat om een pakket met een dagboek (begin 2017 beschikbaar) en kinderpagina's voor thuis, kindermateriaal voor clubs, preekschetsen en materiaal voor kringavonden. Het thema voor 2017 is 'Wachten op de heilige Geest' en het materiaal is te bestellen via www.ewv.nl/vorming/5odagen-op-weg-met-God-2017.

Levenslessen

Theoloog, journalist en tekstschrijver Wilfred Hermans (zie www.wilfredhermans.nl) interviewde twaalf mensen van boven de 70 over allerlei levensvragen, zoals: Wat is het geheim van een goed huwelijk? Hoe los je ruzies op? Hoe ga je om met lijden? Hij bundelde de interviews in het boek *Het laatste woord. Levenslessen van grijze wijzen*, dat onlangs bij Buijten & Schipperheijn verscheen. De geïnterviewden zijn meer of minder bekende Nederlanders, onder wie de onlangs overleden verzets-

heldin Hebe Kohlbrugge. Ze vertellen over het leven dat achter hen ligt en over de tijd die hun nog rest. Hermans vroeg hun bijvoorbeeld ook welke tekst er op hun grafsteen komt en hoe ze zich de hemel voorstellen. Op het Christelijk Informatie Platform staat een interview met de auteur over de totstandkoming van het boek, met daarin ook een trailer met wat fragmenten uit het boek (www.cip.nl/dagelijks-leven/december-2016/59994-het-was-even-alsof-ik-twaalf-opas-en-omas-had).

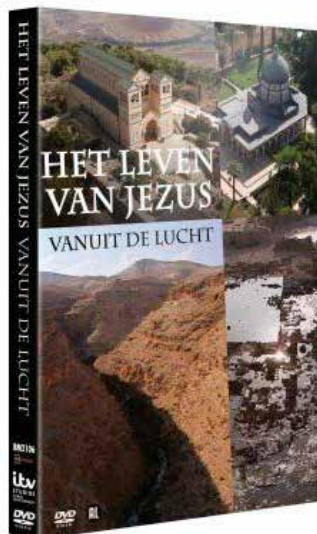

Cursus Nieuwe Testament

Tussen 2012 en 2016 organiseerde een landelijk comité een vierjarige cursus 'Leren luisteren naar apostelen en evangelisten'. Op www.bijbelstudiesnt.nl is nu veel van het gebruikte materiaal op een overzichtelijke en toegankelijke manier verzameld en daarmee beschikbaar voor persoonlijk gebruik of voor kringen en Bijbelstudiegroepen. Het gaat om een driedelige serie: *Kroongetuigen van het evangelie* (Jakob van Bruggen), *Hebreeën* (Henk van de Kamp) en *Het geheim van Jezus' namen* (ook van Van Bruggen; zie Stimulans in nummer 24 van 2016). Elke set lessen is uitgebreid gedocumenteerd en gaat vergezeld van een wegwijzer met aanwijzingen voor het gebruik van het materiaal. Toegevoegd zijn vragenrubrieken met daarin een korte beantwoording van vragen die tijdens de cursus opkwamen bij de deelnemers. Handig is dat via de website ook audio-opnames van de lessen te beluisteren zijn.

Het beloofde land

Niet voor iedereen is het weggelegd om een bezoek te brengen aan het land Israël. Wil je toch een indruk krijgen van de plekken waar Jezus gewoond en gewerkt heeft, dan is de dvd *Het leven van Jezus vanuit de lucht* een aanrader. Deze boeiende film voert je langs bekende locaties in het heilige land en is gebaseerd op de chronologie van het Nieuwe Testament. Locaties die getoond worden zijn onder andere Betlehem, Nazaret, Kana, Betsaida, Kapernaüm, de berg waar Jezus de zaligsprekingen en de bergrede uitsprak, en Jeruzalem.

>> Column

Goede vraag

Nu in januari de kerstdozen bij het oud papier staan, kunnen we evalueren. Kon het kerstpakket de toets der kritiek doorstaan? Of moest u als zzp'er genoeg nemen met een broodje tevredenheid? Ons gezin ligt wat dit betreft volledig uit elkaar. Mijn vrouw werkt keihard in de zorg. Haar uitnemende kwaliteiten werden beloond met een cadeaubon. Een schoondochter kreeg een stappenteller van haar ziekenhuis. Dit zou je een cynische grap van personeelszaken kunnen noemen.

En ik kreeg niks. Geen doos glühwein met ovenwanten van de GKv Vathorst. Maar mocht u in tranen uitbarsten: dit is slechts de halve waarheid. Onze diakenen proberen rond kerst de pakketten te middelen met mensen binnen en buiten de kerk. Wie heeft, deelt met wie minder heeft. En ons gezin is nu eenmaal de trotse bezitter van cadeaubonnen en stappentellers. Bovendien krijg ik van verschillende relaties een warm blijk van waardering voor mijn korte preken.

>> Geen doos glühwein met ovenwanten van de GKv Vathorst <<

Zo kreeg ik van een bevlogen headhunter het spel Vertell's. Het bevat vragen die als ijsbreker fungeren en saamhorigheid bevorderen. Wij hebben het getest en zijn nog bij elkaar. Nog beter, goede gezinsgesprekken bloeiden op. Als ik *random* kaarten trek, komt dit soort vragen op tafel: Wat heb je dit jaar niet bereikt, dat je wel had willen bereiken? Wat was je grootste blunder? Wie zou je nog willen bedanken? Wanneer heb je het hardst gelachen?

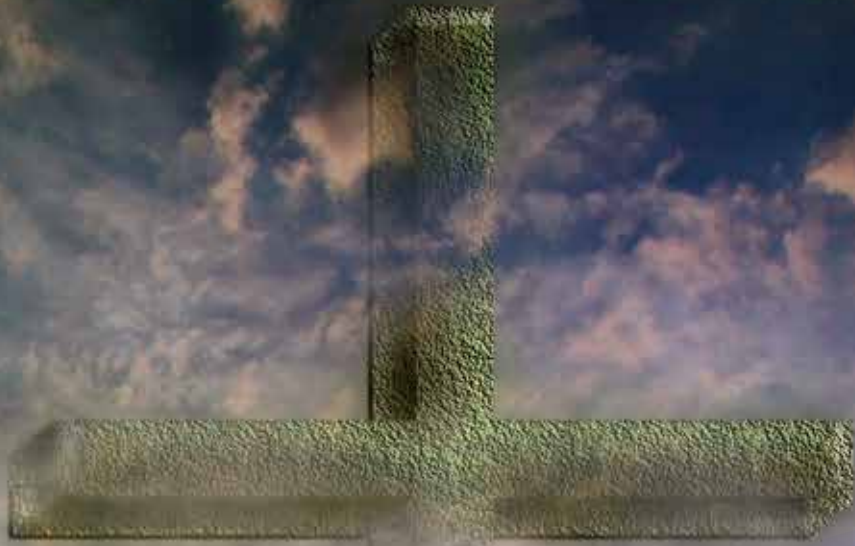
Dit spel kun je overal spelen. In de kerk bijvoorbeeld. Stel je voor dat je met elkaar rond een gedekte tafel zit. Na de terugblikvragen trek ik een kaart uit de categorie toekomst: wie of wat is jouw grootste inspiratiebron? En dat mijn buurman dan vervolgt: met welke slechte gewoonte wil jij afrekenen? Na de biecht trek ik een vraag voor de jongere naast mij: waar is de tijd rijp voor? En na een halfuurtje spelen gaan we geen vraag meer uit de weg: wat is je grootste angst?

Het jaar is al even onderweg. Op de valreep neem ik mij voor de goede vraag te stellen.

Joost Smit is predikant van de GKv Amersfoort-Vathorst.

(Zie voor meer info www.vertellis.nl.)

*'Ik ben de alfa en de
omega,' zegt God, de
Heer, 'Ik ben het die is,
die was en die komt, de
Almachtige.'
(Openbaring 1:8)*

‘Die is, die was en die komt...’

Gods naam is veelzeggend. Juist in het verschil tussen zijn eigennaam en de aanduidingen voor andere goden wordt duidelijk dat Hij helemaal anders is. Hij is een persoonlijke God en Hij komt naar ons toe.

tekst **Jan Mudde** beeld **BurAnd/Shutterstock**

Voor de bestuurlijke en religieuze elite in ons land geldt dat die veelal zo areligieus is ingesteld dat over God niet wordt gesproken, tenzij op gedistantieerde of enigszins besmukte wijze. Dan treft het als een topwetenschapper en uitmuntend bestuurder als Ronald Waterman wel van God gewag maakt. Een indrukwekkend interview met hem, een Jood die opgroeide in een humanistisch milieu, stond in het *Nederlands Dagblad* van 3 december 2016. Daarin kwam, naast zijn levenservaring en werk, ook zijn visie op het bestaan ter sprake: ‘Er is iets bijzonders aan de hand. In de natuur. In de kosmos. Met Spinoza spreek ik van de Altijd-zijnde. Dit zit ook in de Hebreeuwse Godsnaam, JHWH, Hij die was, Hij die is, Hij die zal zijn, de Eeuwige, het eeuwige. Maar ik zie dit eeuwig zijnde niet als persoonlijke God.’

Van de eerbied die uit deze zinnen spreekt, ben ik onder de indruk. Hier is iemand aan het woord voor wie het bestaan meer is dan atomen die met elkaar uiterst heftige, interessante en verrassende verbindingen en reacties aangaan. Er is iets bijzonders aan de hand, anders gezegd: ‘de dingen hebben hun geheim’ en dat is voor Waterman de Eeuwige, de Altijd-zijnde.

Ik kan me voorstellen dat mensen die verwonderd door de wereld gaan, die een heilig ontzag voor de schepping hebben, tot zo’n godsbeeld komen, als alternatief voor het geloof in een persoonlijke God. En ik ben ervan overtuigd dat een dergelijk godsbesef tot een levenshouding en een omgang met de aarde

kan brengen waar ik als christen veel van kan leren. Toch ben ik intens dankbaar dat de Bijbel fundamenteel anders over God spreekt. Hij is niet ‘die was, die is en die zal zijn’, maar ‘die is, die was en die komt’ (Openbaring 1:4 en 8).

Oneindigheid

Ook in de antieke wereld werd over goden gesproken in termen die later de filosoof Spinoza gebruikte. Op de tempel van de Romeinse godin Minerva stond: ‘Ik ben het al, dat geweest is, dat is en dat zal zijn.’ En de Griekse schrijver Pausanias schreef over de godheid Zeus: ‘Zeus was, Zeus is, Zeus zal zijn.’ Als de HEER zich openbaart als ‘ik ben het die is, die was en die komt’, mag dus aangenomen worden dat hier welbewust gevarieerd wordt op een bekende manier van spreken over goden. Daarvan wordt een eigen, op Gods openbaring geënte versie gegeven. In twee belangrijke opzichten verschilt die versie van de antieke. De antieke spreuk is volkomen logisch van opzet: drie vervoegingen van het werkwoord zijn en wel in de verleden, de tegenwoordige en de toekomstige tijd. De oneindigheid van God wordt zo beklemtoond. De Openbaring aan Johannes spot niet met deze logica, maar speelt ermee. Om te beginnen noemt God zichzelf ‘Ik ben het die is’ en dan pas noemt Hij zichzelf ‘die was’. En in het derde zinsdeel, dat in beide gevallen over de toekomst spreekt, stelt God zichzelf niet voor als ‘die zal zijn’, maar als ‘die komt’. Twee verschillen, die zichtbaar maken dat er

>> In de Bijbel zit een hoopvolle, voorwaartse drang <<

een wereld van verschil bestaat tussen JHWH, de God van de Bijbel, en de god(en) van de filosofen.

IK BEN

De HEER begint met zichzelf bekend te maken als 'Hij die is'. Ja, Hij is ook degene die was, de eerste, de alfa, het begin, maar op zijn visitekaartje staat allereerst 'Hij die is'. Zo heeft Hij zichzelf bekendgemaakt aan Mozes. Bij de berg Sināi zegt Hij: 'IK BEN DIE IK BEN.' En: 'Dit moet u tegen de Israëlieten zeggen: "IK BEN heeft mij naar u toe gezonden"' (Exodus 3:14, HSV). Of: 'Ik ben die er zijn zal. Zeg daarom tegen de Israëlieten: "IK ZAL ER ZIJN heeft mij naar u toe gestuurd"' (NBV).

Op die naam van God, JHWH, grijpt Openbaring 1 terug. IK BEN is aan het woord. Daarmee is niet gezegd dat God 'de eeuwig zijnde' is, maar dat Hij erbij is, dat Hij ten hoogste betrokken is. Wat God in Exodus 3:12 tegen Mozes zegt, 'Ik zal bij je zijn', komt

terug in de verzen die volgen. God is niet de zijnde, hij is de *erbij* zijnde!

En zo, door één simpele ingreep in de antieke spreuk, verandert die totaal van karakter. De HEER is geen onpersoonlijke, abstracte grootheid die samenvalt met het bestaan zelf, maar iemand die jou ziet zoals je bent, dieper dan jij jezelf ooit kent. Hij staat voor ultieme betrokkenheid, bewogenheid, barmhartigheid. Hij staat niet voor afstand, al is het gepast om eerbiedig tot Hem te naderen, Hij staat voor nabijheid, voor relatie zelfs.

Voorwaartse drang

Dan het tweede moment waarop de logica opvallend doorbroken wordt. God, de Vader van Jezus Christus, is niet degene 'die zal zijn', maar degene 'die komt'. Hij is

geen statische, in zichzelf opgesloten godheid, maar uiterst dynamisch, een God die je hart sneller doet kloppen.

Wat heb je als mensheid en als mens aan een God 'die was, die is en die zal zijn'? Vrijwel niets, toch? Dat zou betekenen dat alles wat bestaat in stand wordt gehouden door iets wat groter is. Daar kun je een zekere troost in vinden, dat kan tot een eerbiedige houding tegenover de schepping brengen, maar het verschaft geen enkel perspectief en biedt geen enkele hoop. Maar JHWH is de God 'die komt'. In de Bijbel zit een hoopvolle, voorwaartse drang. 'Hij komt!' zegt het Oude Testament al. Hij komt als rechter van de aarde. Hij komt om de wereld rechtvaardig te berechten (Psalm 96:13). En daarom, zegt dezelfde psalm: 'Laat de hemel verheugd zijn, de aarde juichen, de zee bruisen en alles wat daar leeft. Laat het veld verblijd zijn en alles wat daar groeit, laten alle bomen jubelen.' Want: HIJ KOMT!

Aan dit komen van God zit ook een messiaanse dimensie. 'Gezegend wie komt met de naam van de Heer!' zingt Psalm 118:26. Het zijn deze messiaanse woorden die geroepen worden als Jezus Jeruzalem binnentrekt. De toekomst is al doorgebroken in het heden. Hij komt... om gerechtigheid te brengen, om vrede geven, om de tranen van de ogen te wissen! Weinig andere Bijbelboeken benadrukken dat zo sterk als de Openbaring aan Johannes. Openbaring 1:7 zingt: 'Hij komt te midden van de wolken, en dan zal iedereen Hem zien, ook degenen die Hem doorstoken hebben.'

Hoop

Als christenen leven we van en bij de woorden die ons geopenbaard zijn. Als ik het zonder die woorden zou moeten doen, wie weet zou ik dan ook spreken over God als de 'eeuwig zijnde', 'die was, die is, die zal zijn' – als ik al zou geloven. Maar die abstracte woorden zouden een schrale troost zijn. Ik zou me niet gekend weten en niet geborgen. Ik zou geen hoop voor de wereld hebben. En je gekend weten of niet, hoop hebben of niet, dat is een wereld van verschil. Geloof doet hopen, toch? En hoop schept de ruimte om voluit te kunnen liefhebben.

God zij dank mogen we weet hebben van een persoonlijke God, die ten hoogste betrokken is. In Christus is Hij gekomen, Hij is op weg, Hij komt. Amen, ja amen.

Jan Mudde is predikant van de NGK Haarlem.

Om over na te denken

- Voor sommige mensen is het spreken van een Spinoza over God als de 'eeuwig zijnde' aantrekkelijker dan het Bijbelse spreken over een persoonlijke God. Hoe zou dat komen?
- De Herziene Statenvertaling vertaalt Exodus 3:14 met: 'IK BEN heeft mij naar u toe gezonden.' In de Nieuwe Bijbelvertaling staat: 'IK ZAL ER ZIJN heeft mij naar u toe gestuurd.' Verwart je dat? Kun je er iets mee? Welke vertaling spreekt je het meest aan?
- Waarin ervaar je dat God *erbij* is – niet abstract, maar heel persoonlijk? Welke woorden geef je daar aan?
- 'Hij is op weg. Hij komt.' In welke opzichten kleurt en bepaalt dit jouw leven? Waaruit blijkt dat voor de mensen om je heen?
- De HEER komt als een dief in de nacht, zo staat het herhaaldelijk in het Nieuwe Testament. Hoe waakzaam ben jij? En hoe geef je invulling aan die waakzaamheid?

**Zendings-Diaconessenhuis
Bethanië**

Rouwverwerkingsweekenden

*Bij het verlies van een dierbare:
Rouw - dragen met God*

- Kom in Gods kracht verder in het verwerken van uw verlies.
- Vind herkenning bij lotgenoten.
- Geniet van de helende werking door samen te ontspannen.

• 23 t/m 27 februari 2017
• 5 t/m 9 oktober 2017

Prijs: € 267,50 | 1-pers. kamer, all-in

Jan van Zutphenweg 4 3958 GE Amerongen
tel: (0343) 723 780 www.zdh.nl info@zdh.nl

Nieuws

Nieuwe samenwerkingsgemeente in Franeker

De GKv Franeker-Sexbierum en de CGK Franeker gaan per 1 januari 2017 samen in één gemeente. De afgelopen jaren werden steeds meer gezamenlijke kerkdiensten gehouden en werden ook andere activiteiten samen ondernomen. In de kerkdienst van nieuwjaarsmorgen wordt de acte van eenwording ondertekend en op 12 maart wordt het samengaan in een bijzondere kerkdienst gevierd. De nieuwe samenwerkingsgemeente telt ruim 250 leden en heeft ds. H.M. Veurink als predikant en mw. H. Veurink-Malda als kerkelijk werker.

Komen en gaan

Aangenomen naar GKv Bodegraven (in deeltijd, 40 procent): J.A. Francke (Voorburg), die in deeltijd (60 procent) verbonden blijft als predikant met een bijzondere taak aan Den Haag-Centrum/Scheveningen (missionair werk in Den Haag Leidschenveen-Ypenburg).

Afscheid van GKv Apeldoorn-Zuid wegens emeritaat: dr. J.A. Boersema. Vanaf 1975 diende hij de GKv Heerenveen in combinatie met Mildam. In 1979 werd hij als docent verbonden aan een theologische opleiding op Sumba, Indonesië. Van 1988 tot 2004 was hij predikant van de GKv Apeldoorn-Zuid en sindsdien werkte hij als missionair toerustingspredikant in dienst van deputaten Zending, Hulpverlening en Training. Afscheid van NGK Wormer wegens emeritaat: ds. P.A. van Veelen. Na een loopbaan in het onderwijs diende hij vanaf 2004 de gemeente van Den Helder (eerst als pastoraal werker, vanaf 2008 als predikant). Vanaf 2010 combineerde hij zijn werk in de NGK Den Helder, die in 2013 werd opgeheven, met het predikantschap in Wormer.

Themanummer over genezing

Op 24 december 2016 verscheen een extra dik nummer van *OnderWeg* met artikelen, interviews en discussies over de vraag: wat mag je van God verwachten als je bidt om genezing? Met bijdragen van onder anderen Ronald Westerbeek, Dolf te Velde, Gerrit Vreugdenhil, Agnes Huizenga, Cary Lenstra, Diederik van Oord, Ron Becker en Dick Kruithoff, de huisarts van Janneke Vlot, die in een dienst radicaal werd genezen.

Het nummer is nog na te bestellen via administratie@onderwegonline.nl.

Geen abonnee? Ontvang het nummer gratis thuis bij het nemen van een (eveneens gratis) proefabonnement van drie maanden.

richting inspiratie

OnderWeg inspiratie voor religieuzen

Voormalig ChristenUnieleider Arie Slob:

'Ik stond erbij, keek ernaar en kon niets doen'

Kort nadat Arie Slob de Tweede Kamer had verlaten, werd hij ouderling in de kerk. Hoe blikt hij terug op Den Haag? Waar maakt 'de mens Slob' zich druk om, wat houdt hem bezig? En voor welke uitdagingen staat de kerk en staan christenen? Slob: 'Christenen kunnen op een geestelijke manier heel ongeestelijk zijn.'

tekst **Sjoerd Wielenga**   beeld **Jaco Klamer**

Arie Slob (Nieuwerkerk aan den IJssel, 1961) studeerde geschiedenis en werkte als leraar maatschappijleer en geschiedenis in Zwolle. Van 2001 tot en met 2015 zat hij namens de ChristenUnie in de Tweede Kamer, waarvan acht jaar als fractievoorzitter. Momenteel is hij directeur van het Historisch Centrum Overijssel en de IJsselacademie. Slob is lid van de GKv Zwolle-Zuid.

Arie Slob (55) leeft, zegt hij zelf, in genadetijd. Toen hij vorig jaar de leeftijd bereikte die zijn vader had toen hij stierf, besloot Slob te stoppen als Tweede Kamerlid. Het was tijd voor andere zaken in het leven, vertelt hij in zijn woonkamer. Slob ontvangt, op sokken, in het huis waar hij en zijn vrouw Marjette nu een jaar wonen; de vier kinderen zijn uitgevlogen. De Slob's zijn verhuisd binnen Zwolle en wonen in de buitengebieden van de stad, midden in de natuur, vlak bij de IJssel. De hectiek van politiek Den Haag lijkt hier verder weg dan ooit. Hij kijkt met plezier terug op vijftien jaar in

de Tweede Kamer. 'Het was een mooie en unieke tijd. We stonden de laatste jaren in de voorste linies. Mijn huidige werk is niet minder, maar wel heel anders.'

Nu fietst Slob om acht uur 's morgens met zijn brodtrommel achterop naar het werk. 'De avond voor mijn eerste werkdag in Zwolle vroeg ik de kinderen via Whatsapp: "Maken jullie 's morgens of 's avonds je lunchpakketje klaar?"' Hij lacht: 'Ik dacht dat Den Haag zo'n beetje het middelpunt van het leven was. Gelukkig heeft mijn vrouw, zacht uitgedrukt, geen overdadige interesse in

>> ‘Maken jullie ‘s morgens of ‘s avonds je lunchpakketje klaar?’ <<

een geestelijke manier kunnen christenen soms heel ongeestelijk zijn.’

Merkte u dat zelf ook in het contact met uw achterban?

‘In een gebroken wereld moeten christenpolitici met de Bijbel als uitgangspunt keuzes maken waar niet iedereen het mee eens is. Dat leidde weleens tot reacties als: “God zal je straffen” en: “Deugt jouw geloof eigenlijk wel?” Ik vond het geen enkel probleem om onze standpunten uit te leggen, maar ik werd er wél moedeloos en verdrietig van als je integriteit door medegelovigen in twijfel werd getrokken. Dat voelde als een aanval waar ik me niet tegen kon verdedigen. Het moeilijkste in vijftien jaar Den Haag waren niet de debatten over bescherming van het leven, de onderhandelingen met het kabinet of een tv-debat met twee miljoen kijkers. Het zwaarste was echt om van medechristenen zulke kritiek te krijgen.’

TU Kampen-hoogleraar Ad de Bruijne stelt dat er juist in politieke omgevingen een geestelijke strijd plaatsvindt waarin de machtsvraag domineert.

‘Dat is waar, maar maak Den Haag niet te bijzonder. Zo’n strijd kan ook op een school of in de kerk plaatsvinden. De macht van de gevallen engelen manifesteert zich op plekken waar de invloed het grootst is. In Den Haag voelde ik die strijd juist in debatten over leven, dood en echtscheiding bijna fysiek. Er hing dan zó’n spanning in de lucht dat je de strijd tussen goed en kwaad bijna kon

Arie Slob: ‘Het is best eenzaam als politiek leider. Dan bid je om wijsheid. Gelukkig werd ik gezegend met rust.’

de politiek. Dat relativeerde enorm. Nu ik weg ben, merk ik pas goed dat allerlei Haagse kwesties waar ik vroeger heel druk mee was, het gros van de mensen een zorg zal zijn. Dat heeft wel iets.’

Lukte het u om de politiek los te laten?

‘Toen ik net weg was, vroegen ze me nog weleens advies. Dat hoeft nu niet meer. Fractievoorzitter zijn was een stressvolle baan: de camera’s die op je gericht zijn, grote politieke onderwerpen, wrijvingen tussen partijen onderling en tussen het kabinet en de Kamer. Ik had een latente spanning in mijn lijf; het

gevoel dat het wel goed moest gaan. Het is best eenzaam als politiek leider. Dan bid je om wijsheid. Gelukkig werd ik gezegend met rust. In Den Haag kun je niet iedereen zomaar in vertrouwen nemen over je kwetsbaarheden. Dan kun je net zo goed meteen zelf de krant bellen. Maar met iemand als Alexander Pechtold van D66 kon ik ook vertrouwelijke gesprekken voeren. Als christenen harde woorden over hem spreken omdat ze het niet eens zijn met zijn standpunten, heb ik daar moeite mee. We hoeven het niet met elkaar eens te zijn, maar we moeten wel respect voor elkaar opbrengen. Op

Arie Slob: 'Hoe ouder ik word, hoe groter mijn verlangen wordt naar de wereld die helemaal goed zal zijn.'

beetpakken. Maar dan dacht ik: dáárom zit ik hier dus.'

Op een gegeven moment regeerde de ChristenUnie mee in het kabinet-Balkenende IV, samen met het CDA en de PvdA. Slob: 'Aan een kabinet zit niets romantisch, in de sfeer van "we gaan samen iets moois bouwen". Iedereen zit er met z'n eigen belang. Dat zag je ook toen de PvdA het kabinet liet klappen, zodat ze electoraal konden profiteren en Wouter Bos naar zijn volgende baan kon vertrekken.'

Maar, haast Slob zich te zeggen, ook het tegenovergestelde gebeurde: 'Als je gelooft dat de mens geneigd is tot alle kwaad kan het alleen maar meevallen. Er zijn in alle partijen mensen die uit oprechte motieven politiek bedrijven. Gelukkig wel.'

Lukte het u zelf om oprecht te blijven?

'Dat heb ik altijd wel geprobeerd, maar ik ontquam er niet altijd aan om bijvoorbeeld mezelf in de kijker te spelen. Juist omdat ik op een plek zat waar de strijd manifest was, deed het ertoe dat ik mij geestelijk wapende. Zo zat ik samen met Gert-Jan Segers, zanger Marcel Zimmer, voormalig Opwekking-directeur

Joop Gankema en collega Roel Kuiper in een gebedsgroepje. Dat was heel belangrijk voor me. Maar ook hier geldt: maak Den Haag niet te bijzonder. Het is voor iedere christen, op elke plek belangrijk om het gebed niet te verwaarlozen. Vergelijk het met een sporter: als die niet traint, dan wordt het niets.'

Spreekt hier ook de ouderling die u inmiddels bent?

'In mijn afscheidsinterview in het *ND* had ik gezegd dat ik nu wat meer in de kerk kon doen. Dat heeft de kerkenraad goed gelezen, want razendsnel kreeg ik de vraag of ik ouderling wilde worden. Kan ik niet eerst even uitrusten?, vroeg ik. De kerkenraad deed toch een beroep op me en liet de keuze aan mij. Omdat ik nee had gezegd tegen veel maatschappelijke bestuursfuncties waarvoor ik was gevraagd, heb ik uiteindelijk ja gezegd. De huisbezoeken vind ik erg mooi. Mijn respect voor mensen die dat altijd al deden, is alleen maar groter geworden.'

Voor welke uitdagingen staat de kerk vandaag?

'Het zijn lastige en verwarrende tijden. Het is ingewikkeld om leiding te geven

aan de kerk in een tijd waarin mensen geen leiding willen krijgen. Want als het ze niet bevalt, gaan ze wel naar een andere kerk, en daarna weer een andere. Het is mooi dat blokkades tussen kerken onderling verdwijnen, maar de keerzijde is dat veel mensen vooral op hun eigen verlangens gericht zijn.'

Wat te doen?

'Je ziet doelgroepenkerken opkomen: we richten de diensten zo in dat gezinnen met kinderen tussen 0 en 17 jaar – of juist jongeren tussen 17 en 30 jaar – maximaal bediend worden. Ook qua tijdstippen. Dan ga je dus maximaal voor de wensen van een generatie. Als je blijft kiezen voor een kerk van alle generaties heb je het zwaar. Maar ik denk dat het goed is dat jongeren en ouderen elkaar ontmoeten. We horen bij elkaar. Dat je doelgroepen de ruimte geeft, ook in aangepaste kerktijden, is logisch. Maar jongeren en ouderen moeten blijven investeren in gezamenlijke ontmoetingen, als je niet meer samen in een kerkdienst zit. Laten we niet in alles een knieval doen aan onze tijdgeest.'

Mensen die van kerk naar kerk shoppen. Het heeft iets weg van de zwerende kiezer.

'Je blijft ook niet meer heel je leven bij dezelfde supermarkt of energieleverancier of internetaanbieder. Wat de kerk betreft, ben ik zelf heel honkvast, ik ga al heel mijn leven naar een gereformeerd-vrijgemaakte kerk. Na de

>> 'Het zwaarste was echt om van medechristenen zulke kritiek te krijgen' <<

Samen naar Utrecht

vrijgemaakte middelbare school ging ik naar de Evangelische Hogeschool. Ik ontmoette andere christenen, evangelischen, reformatorischen. Dat was heel leerzaam. Later bij de ChristenUnie – de unie van christenen – ontmoette ik ook katholieken. Dan blijkt dat zij even gelovig zijn als een baptist of een vrijgemaakte. Je kunt zeggen: mooi zo veel verscheidenheid. Als je een ingetogen karakter hebt, ga je naar een traditionele kerk, ben je wat expressiever dan word je evangelisch en ben je wat meer mystiek ingesteld dan word je rooms-katholiek. Maar de andere kant is: kerkelijke verdeeldheid is het gevolg van gebrokenheid.'

Of het nu over politiek of kerk gaat, u heeft het regelmatig over 'gebrokenheid'. Is dat een thema voor u?

'Van jongs af aan al. Mijn jongste zus is zwaar gehandicapt geboren. Mijn vader kreeg jong kanker, hij overleed toen ik 19 jaar was. De gebrokenheid is levensgroot aanwezig. Ik zag het ook toen ik in Afrika vluchtelingenkampen bezocht. Of bij ruzies in de kerk, spanningen in christelijke organisaties, een predikant die uit het ambt gezet wordt, een huwelijk dat klappt, en het milieuprobleem. Hoe ouder ik word, hoe groter mijn verlangen wordt naar de wereld die helemaal goed zal zijn. Ik herinner me preken die ik als jongen in Capelle aan den IJssel hoorde. Als de oud-predikant van die gemeente over de hemel en de nieuwe aarde sprak, hield hij het nooit droog. Als kind had ik vaak geen idee waar die preken over gingen, maar dat hij zo moest huilen maakte indruk. Dan moest het wel iets heel belangrijks zijn. Nu pas snap ik wat hij bedoelde. De schepping zucht. Ik bid bijna dagelijks: kom terug, Heer!'

Mist u uw vader?

'Ja. Het is voor kinderen heel intens om hun vader te moeten missen. Het was moeilijk om te zien hoe ziek hij was. Ik stond erbij, keek ernaar en kon niets doen. Maar ook in een vluchtelingenkamp in Afrika sta je erbij en kijk je ernaar. Als ik straks God ontmoet, zal ik Hem hoop ik kunnen vragen naar de zin van het lijden. Nee, ik wil Hem niet ter verantwoording roepen. Maar ik snap het gewoon niet. Als ik zie hoe gehandicapt mijn zusje is, ze kan nauwelijks praten, maakt alleen wat geluiden. Ze zit bij ons in de kerk. Ooit zei de dominee in een preek: "God houdt van ons." We hoorden haar ineens naast ons "Ja!" zeggen.' Slob schiet vol. Dan: 'Mensen kunnen door het lijden God kwijtraken. Dat mij dat niet is gebeurd, is geen eigen verdienste. Daarvan ben ik overtuigd.'

Sjoerd Wielenga is freelance journalist.

Het is velen opgevallen: met kerst zaten de kerken voller dan ooit. Alsof mensen in een donkere en dreigende wereld weer willen samenkomen rond het verhaal waarin een liefdevolle God opnieuw met ons begint. En in de kersttoespraak van de koning waren er warme woorden te beluisteren over de 'nieuwgeboren Heer'. Mooi dat een aardse koning zo boven zich uit wijst. Het ontroerde me.

Wat is het belangrijk dat in onze tijd het evangelie helder schijnt. Wie daarover iets te zeggen heeft, iets wat bange en koude harten raakt en uitzicht biedt, krijgt ruimte. Er lijkt een nieuwe ontvankelijkheid voor het evangelie aan te breken. Christenen hoeven zich niet verdekt op te stellen. Je licht moet op de kandelaar, zei Jezus. Daar is het voor.

Het jaar 2017 wordt, als God het zegent, het jaar van de fusie van de theologische universiteiten van Apeldoorn en Kampen. Als de synodes groen licht geven komt er een nieuwe universiteit, waar predikanten van de GKv, de NGK en de CGK voortaan opgeleid zullen worden. Die nieuwe universiteit verhuist dan naar Utrecht, naar het centrum van Nederland.

>> Het zal een opvallende plek zijn, waar christenen samenwerken en van elkaar leren <<

Over dit voornemen zal dit voorjaar gesproken worden. Het zal verandering brengen. Kerkleden die eerst betrokken waren op hun eigen universiteit zijn dat straks op een gemeenschappelijke universiteit. De Nederlands-gereformeerden gaan zelfs voor het eerst een theologische universiteit mee in stand houden.

Maar deze nieuwe universiteit is tegelijk een geweldige kans om het licht van het evangelie te laten schijnen. Het zal een opvallende plek zijn, waar christenen samenwerken en van elkaar leren. Jonge mensen worden vanuit een stevige Bijbelse basis toegerust om vrijmoedig te spreken en te dienen in de kerk en in de samenleving. Voor iedereen die ervoor ontvankelijk is.

Een theologische universiteit als verenigingspunt en spraakmakend nieuw begin. Het is mijn gebed dat God de plannen daartoe zegent en ons in dit Reformatiejaar deze universiteit geeft om ons licht te laten schijnen voor deze tijd.

Roel Kuiper is rector van de Theologische Universiteit in Kampen.

Aandacht voor diaconaat in het jeugdwerk vraagt om planning

Gevulde koeken verkopen of meedoen aan een muziekkavond voor een hulporganisatie. Een kerstdiner voor ouderen organiseren. Honderd kilometer fietsen voor een sponsoractie. Het huis opruimen van iemand die hulp nodig heeft. Allemaal mooie voorbeelden van diaconale acties waar je als jongerenclub aan mee kunt doen. Maar hoe kom je van zo'n eenmalige actie naar een diaconale levenshouding?

tekst **Paul Smit**

Agenda

- 14 januari 2017: Prayer Night 2017, een avond waarop jongeren met verschillende achtergronden elkaar ontmoeten om samen God te (aan)bidden. Zie www.prayernight.nl.
- 20-21 januari 2017: Jeugdleidersconferentie 2017 in congrescentrum De Werelt in Lunteren. Het thema is 'Verwondering'. Zie www.jeugdleidersconferentie.nl.

omdat Hij ze liefheeft

- 15 februari: CGK Zutphen regiobijeenkomst diaconaat in het jeugdwerk, georganiseerd door 'Deel je leven'.

In 2016 zijn de landelijke jeugdwerk- en diaconale organisaties van de CGK, de GKv en de NGK een werkgroep met de naam 'Deel je leven' begonnen. Het doel van deze werkgroep is om verbinding te maken tussen jeugdwerk en diaconaat. De werkgroep richt zich op de uitvoerenden: de jeugd, de jeugdleiders en de diakenen en ouderlingen.

Dat jeugdwerk en diaconaat heel goed bij elkaar passen is misschien een open deur. Het is voor de jongere generaties een kleine stap om samen met een groep bekenden mee te doen aan een grote actie. Zo zijn er jeugdgroepen die maandenlang met lokale acties geld hebben ingezameld om dat samen weg te brengen naar bijvoorbeeld het Glazen Huis, dat in december in Breda stond. Het is een voorbeeld van de vele acties die er zijn, misschien wel te veel om uit te kunnen kiezen.

Structureel

Diaconaat gaat echter verder dan het meedoen aan dergelijke acties. In essentie

is het diaconaat een levensstijl waarin je de ander dient door te delen van de gaven (materieel en geestelijk) die je van God hebt ontvangen. In hoeverre dragen acties als het Glazen Huis bij aan een dergelijke diaconale levensstijl? Als het vooral om de kick van de actie gaat en de actie verder op zichzelf staat, is die bijdrage niet erg groot. Maar acties ver weg of dichtbij kunnen ons wel helpen te groeien als (levens) delende gemeenschap van Christus. Want zo'n gemeenschap worden we niet vanzelf, dat vraagt om oefening. En juist in het oefenen kunnen dergelijke acties helpen, zeker voor de jongere generaties. We leren immers het beste door te doen. Het is dus belangrijk dat het niet alleen bij de kick van die ene actie blijft, maar

>> We leren immers het beste door te doen <<

Het leereffect en de betrokkenheid van de jongeren worden groter door hun inspraak en verantwoordelijkheid te geven bij de organisatie van een diaconale actie. (beeld michaeljung/iStock)

dat jongeren worden geholpen om hun ervaringen met anderen te delen en erop te reflecteren. Hoe bewuster dat gebeurt, hoe meer jongeren van de acties leren. Het is zaak dat er samen geoefend wordt in allerlei diaconale acties en dat dit een structureel onderdeel wordt van de vorming van jongeren. Die structurele aandacht vraagt om planning, afstemming en voorbereiding.

Plannen

Jeugdleiders en diakenen hebben allemaal hun eigen agenda's. Structurele aandacht voor diaconaat in het vormingswerk van jongeren vraagt dus om overleg, planning en afstemming. Bespreek hoe je hier samen aandacht aan kunt geven en hoeveel tijd ervoor nodig en beschikbaar is. Kerst-, veertigdagen- of paasacties sluiten aan bij het kerkelijk jaar en lenen zich goed voor diaconale acties, maar passen ze ook in de agenda van het jeugdwerk? Overleg hier als diakenen en jeugdleiders samen over.

Persoonlijk ben ik als jeugdwerker terughoudend als het om kerstacties gaat. Vooral omdat de kersttijd als een periode voor het gezin en de familie wordt ervaren en daarnaast omdat het voor veel middelbare scholieren een periode is waarin ze vermoeid zijn. De herfstvakantie of de voorjaarsvakantie lenen zich veel beter voor een actie met jeugdgroepen. Een

ander passend moment voor een actie is de afronding van het jeugdwerkseizoen. Er is dan een ruime voorbereidingstijd; ook dat versterkt het leereffect.

Leereffect

De draagwijdte van een diaconale actie kan worden vergroot door verder te kijken dan de actie zelf. Als de jeugd wordt gevraagd om alleen maar één bepaalde dag ergens te komen helpen, draagt dat minder bij aan het oefenen van een (levens)delende gemeenschap dan wanneer de jongeren ook worden betrokken bij de voorbereiding van de actie. Het leereffect en de betrokkenheid van de jongeren worden groter door hun inspraak en verantwoordelijkheid te geven bij de organisatie ervan.

Daarnaast is er ook na de actie tijd en gelegenheid nodig om te reflecteren. De actie zelf kan een succes of een tegenvaller zijn, afhankelijk van de verwachting die iedereen ervan had. Toch kan elke actie bijdragen aan het diaconaal besef. Het reflecteren op zo'n actie is misschien wel de belangrijkste oefening in het delen van je leven met elkaar. Diaconaal bewustzijn komt namelijk niet alleen tot stand door het helpen van hongerigen, vreemdelingen, zieken, gevangenen. Het ontstaat ook door in die actie te herkennen dat wij door God aan elkaar gegeven zijn als het lichaam van Christus, om zijn

>> Na de actie is tijd en gelegenheid nodig om te reflecteren <<

handen en voeten in deze wereld te zijn. Die herkenning komt niet vanzelf, daar zijn samenwerkingsvoorbeelden voor nodig. Zo kunnen diaconale acties jongeren helpen om hun geloof in Christus een plek te geven in hun dagelijks leven.

Paul Smit is jeugdwerkadviseur bij het NGK Jeugdwerk en lid van de werkgroep 'Deel je leven', die verder bestaat uit Anko Oussoren (Praktijkcentrum), Derk Jan Poel (Diaconaal Steunpunt), Ingrid Dobbe (Deputaten Diaconaat CGK), Jenne Minnema (CGJO) en Karen Scheele (NGK Jeugdwerk).

Media/tips

Een willekeurig overzichtje van organisaties die een rol kunnen spelen bij het verbinden van diaconaat en jeugdwerk:

- 3FM Serious Request – <http://seriousrequest.3fm.nl>
- Compassion – www.compassion.nl
- Red een kind – www.redeenkind.nl/scholen/challenge-2184
- Micha Young – www.michanederland.nl/young
- Nacht Zonder Dak – www.nachtzonderdak.nl
- Open Doors – www.opendoors.nl
- Woord & Daad – www.woordendaad.nl/doe-mee/voor-jongeren

Voor de vorm

Mag de eredienst ook anders?

Stel, er was geen kerk in Nederland, maar wij woonden hier allemaal wel, leerden elkaar kennen als christenen en zouden besluiten om een gemeente te beginnen. Zouden onze erediensten dan net zo verlopen als nu? Al heel wat keren heb ik dit gedachte-experiment gedaan en steevast antwoordden jong en oud direct: 'O nee, vast niet!'

tekst **Maarten van Loon**
beeld **Freek Visser/Beeldbank PKN**

Iedereen voelt ergens wel aan dat onze huidige vormen niet een-op-een uit de Bijbel zijn af te leiden, maar dat ze mede onder invloed van de tijd en de cultuur tot stand zijn gekomen. Laten we het gedachte-experiment maar eens concreet maken.

Stel er was hier nog geen kerk en we zouden op nul beginnen, zouden we dan:

- een aparte binnenkomst van de kerkenraad hebben;
- elke dienst beginnen met de woorden 'Onze hulp is...';
- een eenmansbediening hebben, waarbij alleen de voorganger een actieve rol heeft;
- elke zondag de tien geboden voorlezen;
- vooral psalmen zingen bij het orgel;
- diensten hebben met een strak, formeel verloop?

Ik stel me zo voor dat het antwoord op al deze vragen nee is, of hooguit misschien. De vormgeving van onze erediensten is het resultaat van een lange traditie

waarin we als kerk keuzes hebben gemaakt. Zouden we vandaag opnieuw beginnen, dan zouden we – vermoedelijk onbewust – onder invloed van onze tijd en cultuur vormen kiezen die ons passend lijken.

Nu is er niets mis met het maken van keuzes. Een eredienst moet immers concreet vormgegeven worden. Het probleem is dat bepaalde vormen, die soms al heel lang meegaan, vandaag voor velen niet meer 'werken': de weg naar het hart wordt niet (meer) gevonden. Terwijl de eredienst toch een ontmoeting van hart tot hart tussen God en zijn gemeente is. Meer dan eens heb ik mensen horen zeggen dat de vormgeving van de dienst in hoge mate hun ontvankelijkheid bepaalt. En dan heb ik het niet alleen over jongeren. Ook dertigers, veertigers en vijftigers geven dit aan.

In de tang

Het Nieuwe Testament reikt alleen de basisingrediënten voor de eredienst aan: ten minste gebed, prediking en (lof)zang. De vormgeving ervan wordt echter gro-

tendeels aan onze vrijheid overgelaten. Vormen zullen een daadwerkelijke ontmoeting moeten dienen. Gebeurt dat bij bepaalde vormen stelselmatig niet, dan kunnen ze rustig aangepast worden. De praktijk is echter weerbarstig. Gewoontevorming speelt ons parten. Aan sommige gewoontes kun je zo gehecht raken dat ze je dierbaar worden. Daar is op zich niets mis mee: zo zit een mens in elkaar. Een scheppingsgegeven. Anders wordt het als allerlei principiële klinkende argumenten met deze soms eeuwenoude gewoontes verbonden worden, alsof ze vrijwel rechtstreeks uit de Bijbel komen. Zo kun je bijvoorbeeld horen dat een podium uit den boze is: de dominee moet op de preekstoel, het Woord komt immers van boven. We hebben elkaar soms aardig in de tang met dit soort redeneringen. Een heikel punt waar mijns inziens ten onrechte heel wat principiële lading aan gegeven wordt, werk ik hierna uit.

Ik

Soms hoor je verzuchten dat de psalmen nog maar zo weinig worden gezongen.

De vormgeving van onze erediensten is het resultaat van een lange traditie.

Wie ermee is opgegroeid en ze altijd graag gezongen heeft, wil ze niet graag kwijt. Ze zijn als het ware onderdeel van je geloof geworden en wel in een alles-in-éénpakket van tekst, melodie en orgelbegeleiding. Zoals ik al zei: niets mis mee. Zeg maar gewoon dat ze je dierbaar zijn. Ik merk regelmatig dat dat veel begrip oplevert en bereidheid om de psalmen een blijvende plek te geven. Maar geef aan je voorkeur voor de psalmen

beeld komen? Wat dat betreft zegt Psalm 66:16 heel treffend: 'Kom en hoor wat ik wil vertellen (...), wat Hij voor mij heeft gedaan.'

Elke behoefte tot verandering is dus niet per definitie de mens centraal stellen. Dat valt moeilijk vol te houden wanneer zo'n behoefte voortkomt uit het oprechte verlangen om God echt te ontmoeten en in het hart geraakt te worden – een hartsverlangen dat God maar al te graag ziet!

Wie moeite heeft met het uitbundige van een band kan ik vanuit onze traditie wel begrijpen. Daarin hebben we eerbied altijd verbonden met een strak en ordelijk verloop van de dienst; iedereen zit er stil en rustig bij en heeft nette kleren aan. Maar zou het kunnen dat dit veel meer cultureel dan Bijbels gekleurd is? Misschien helpt het om het optreden van een band (en allerlei andere dingen) eens vanuit Davids optreden vol overgave te bekijken.

Moet dan alles op de schop? Dat zeg ik niet. Ik wil vooral de in mijn ogen vaak onterechte principiële geladenheid van allerlei gesprekken en discussies afhaken. Hopelijk geeft dat ruimte om tot eigentijdse vormen van de eredienst te komen.

Eenvoudig zal het niet zijn. Door alle snelle veranderingen in de afgelopen eeuw zijn de verschillen in levensgevoel tussen generaties nog nooit zo groot geweest. Geen wonder dus dat we in combinatie met de toegenomen mondigheid aanlopen tegen de grenzen van de veelkleurigheid.

Nu komt het erop aan dat we in praktijk brengen wat we in al onze discipelschapsprojecten en dergelijke hebben geleerd: liefde voor en gerichtheid op elkaar, om samen passende vormen te vinden waardoor onze harten echt geraakt worden. Tot eer van God.

Maarten van Loon is predikant van de GKv Dalfsen-Oost en redacteur van *On-derWeg*.

>> Ik wil vooral de in mijn ogen vaak onterechte principiële geladenheid van allerlei gesprekken en discussies afhaken <<

niet meer principiële lading dan je kunt waarmaken.

In het verleden hebben we trouwens nooit echt de psalmen gezongen, maar alleen losse 'versjes', die daarmee uit hun verband werden gerukt. Verder roept de Bijbel ons op om 'psalmen, hymnen en liederen die de Geest ons vol genade ingeeft' te zingen. Christus verdient het toch dat Hij in nieuwe/nieuwtestamentische liederen heel rechtstreeks bezongen wordt?!

Nu wordt met name van Opwekkingsliederen nogal eens gezegd dat die de mens te veel centraal stellen. Maar tel eens hoe vaak het woord 'ik' of 'mij' in Psalm 116 voorkomt. Bovendien, juist in een relatie mogen beide partners toch in

De typering van de eredienst als ontmoeting kan ons helpen om allerlei valse dilemma's te overstijgen. Als ik een feest geef, hoop ik dat mijn gasten en ik wederzijds van elkaar genieten. Nemen ze een cadeau voor me mee, dan mag daarin gerust iets van henzelf meekomen. Eigenlijk wel zo mooi.

Grenzen

Als het hart erbij is, kan er blijkbaar veel. Het uitbundige optreden van David (2 Samuel 6) valt bij de Heer in de smaak, en dat terwijl hij gekleed in slechts een linnen priesterhemd voor de ark, het meest heilige voorwerp uit de tabernakel, uit danste. Maar hij deed het vol overgave voor de Heer.

Inspiratie
voor
reisgenoten

*“OnderWeg is
een actuele bron
van toerusting en
inspiratie.”*

richting inspiratie

Neem een
proefabonnement:
www.onderwegonline.nl
**Eerste drie
maanden gratis!**

**Onder
Weg** Inspiratie
voor
reisgenoten